

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2002:78

Behöver Internet regleras?

En undersökning om hur Internet regleras på svenska folkbibliotek
och hur diskussionen kring frågan ser ut i Sverige och USA

JESSICA CARLSTRÖM-SVENSSON

© **Författaren/Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande av författaren/författarna.

Svensk titel	Behöver Internet regleras?: En undersökning av hur Internet regleras på svenska folkbibliotek och hur diskussionen kring frågan ser ut i Sverige och USA.
Engelsk titel	Is there a need for Internet regulation?: A study of Internet regulation in Swedish public libraries and how the issue is debated in Sweden and The United States.
Författare	Jessica Carlström-Svensson
Färdigställt	2002
Handledare	Christina Persson, Kollegium 1

Abstract

The aim of this master thesis has been to investigate discussions about public access to Internet in public libraries. Areas of interest were the debate in Sweden as well as in the United States. The approach was qualitative and questionnaires were distributed by e-mail to a number of Swedish public libraries. The results from the survey were then supplemented with a theoretical background and a literature study.

The usable questionnaires obtained from 20 libraries showed a rather uniform approach among the Swedish librarians of how the Internet is best provided by public libraries. Likewise did the Swedish library journals. Practically, there were no debates on the subject. The American debate however, showed a rather large interest in the issue, both from library organizations and other groups.

Nyckelord

Internet, folkbibliotek, Sverige, USA, datoranvändning, biblioteksanvändare, informationsteknik, biblioteksorganisationer.

1.	<i>Inledning</i>	3
1.1.	Syfte och problemställning	3
2.	<i>Bakgrund</i>	4
2.1.	Bra eller dåligt, inte enbart en diskussion kring Internet	5
2.2.	Möjligheter som Internet erbjuder	6
2.2.1.	E-post	6
2.2.2.	News	7
2.2.3.	WWW	7
2.2.4.	Chat	7
2.3.	Icke önskvärt material på Internet	7
2.3.1.	Pornografi på Internet	9
2.3.2.	Barnpornografi	9
3.	<i>Undersökningens genomförande</i>	10
3.1.	Avgränsningar och urval	10
3.2.	Metod	12
3.3.	Tillvägagångssätt vid enkätundersökningen	13
3.4.	Bortfall	13
4.	<i>Redovisning av enkätundersökning</i>	15
4.1.	Tjänster som erbjuds på biblioteken	15
4.2.	Begränsningar och regler	15
4.3.	Internet och urvalsarbete	18
4.4.	Påtryckningar	18
5.	<i>Diskussion kring enkätundersökningens resultat</i>	20
5.1.	Slutsatser	21
6.	<i>Den svenska debatten kring Internetreglering på folkbibliotek</i>	22
6.1.	Den svenska debatten på riksdagsnivå	22
6.2.	Svenska organisationer som deltar i debatten	23
6.2.1.	BIBSAM	23
6.2.2.	BiS - Bibliotek i Samhälle	24
6.2.3.	FAIFE - Free Access to Information and Freedom of Expression	25
6.3.	Den allmänna svenska debatten kring Internetreglering på folkbibliotek	28
7.	<i>Den amerikanska debatten kring Internetregler på folkbibliotek</i>	31
7.1.	Den amerikanska debatten kring lagförslag	31
7.2.	Amerikanska organisationer aktiva i debatten	33
7.2.1.	AFA - American Family Association	33
7.2.2.	FFL - Family Friendly Libraries	34
7.2.3.	ALA - American Library Association	35
7.3.	Den amerikanska debatten om användningen av filterprogram	38
7.3.1.	AFA, FFL och ALA	39
8.	<i>Diskussion kring textanalysens resultat</i>	41

<u>8.1.</u>	<u>De svenska biblioteksorganisationernas inställning</u>	<u>41</u>
<u>8.2.</u>	<u>De amerikanska biblioteksorganisationernas inställning</u>	<u>42</u>
<u>8.3.</u>	<u>De amerikanska bibliotekariernas situation</u>	<u>43</u>
<u>8.4.</u>	<u>Amerikanska lagförslag och svensk riksdagsdebatt</u>	<u>44</u>
<u>8.5.</u>	<u>Användningen av filterprogram</u>	<u>44</u>
<u>8.6.</u>	<u>Den svenska debatten i tidningar och tidskrifter</u>	<u>45</u>
<u>8.7.</u>	<u>Avslutande diskussion</u>	<u>45</u>
<u>9.</u>	<u>Slutsatser</u>	<u>47</u>
<u>10.</u>	<u>Sammanfattning</u>	<u>49</u>

Referenser

Bilagor

Bilaga A Enkätfrågor

1. Inledning

Internet är ett medium som till skillnad från radio, TV och tidningar är relativt billigt, och kan användas både för publicering och kommunikation. Dessutom är det upp till användarna att bestämma vilken information som används. Eftersom så många har möjlighet att sprida information på nätet, medför detta att alla slags åsikter, diskussioner och intresseområden finns representerade, ett faktum som väckt debatt och inneburit att biblioteken måste ta ställning till vad som ska kunna visas på deras publika datorer.

Idag erbjuder många svenska folkbibliotek Internet som verktyg för informationssökning och nöjesläsning. Med datorernas hjälp kan biblioteken nu erbjuda besökarna nya former av informationssökning och kommunikation. Även om det ges nya möjligheter till informationsåtkomst ges låntagarna även åtkomst till, vad biblioteken i vissa fall, anser vara stötande material. Detta medför att biblioteken måste ta ställning till hur de vill att Internet ska erbjudas på deras bibliotek.

I Sverige har frågan om fri tillgång till Internet eller ej på folkbiblioteken, inte uppmärksammats särskilt. I stort sett har endast ett fåtal artiklar skrivits i ämnet, och då har tyngdpunkten ofta lagts på den mer tekniska aspekten på hur biblioteken tillhandahåller datorer och Internet. I USA däremot har diskussionen varit mer utbredd. Lagstiftare och organisationer har många olika synpunkter i frågan.

Inom ramarna för min magisteruppsats kommer jag därför att vilja undersöka hur regleringen av Internet kan se ut på enskilda svenska folkbibliotek. Dessutom kommer jag att undersöka hur frågan om reglering av Internet på folkbibliotek diskuteras i Sverige och i USA.

1.1. Syfte och problemställning

Utifrån den bakgrund jag beskrivit ovan, har syfte och problemställning formulerats. Syftet med uppsatsen är dels att undersöka hur svenska folkbibliotek kan utforma regler för låntagarnas Internetanvändning, dels att studera debatten i frågan.

För att genomföra första delen av min undersökning kommer jag att konstruera en enkät som kommer att distribueras till ett antal svenska folkbibliotek. Som komplement till enkätundersökningen, kommer jag även att göra en kvalitativ litteraturstudie.

Övergripande frågeställningar för uppsatsen är följande:

- **Hur kan Internetregleringen se ut vid svenska folkbibliotek?**
- **Vilka likheter och skillnader finns mellan Sverige och USA vad gäller diskussionen kring hur Internet bör tillhandahållas på folkbibliotek?**

2. Bakgrund

Variationsrikedomen på Internet är så stor att det skapar problem för de offentliga institutioner som tillhandahåller gratis Internetanvändning. Möjligheten för barn och unga att få tillgång till kränkande och stötande material, och då framförallt pornografi, har skapat en diskussion, i vilken biblioteken har en viktig del. Denna debatt om de problem som skapas då Internet installeras på folkbibliotek, har, enligt min uppfattning, varit mer utbredd i USA och andra länder, än i Sverige. Frågan är om ämnet inte är tillräckligt intressant eller om de som är verksamma inom biblioteksområdet i Sverige, helt enkelt nöjer sig med vad som redan sagts av andra. Problemet är ju inte nationellt begränsat, utan finns i alla de länder som har publika datorer på folkbiblioteken och tendenserna verkar vara de samma.

En del av problemet med hur Internet lämpligast ska erbjudas, skapas genom att biblioteken väljer att lösa ett nytt problem utifrån gamla föreställningar. Internet innehåller sådant som bibliotekarierna inte skulle välja att köpa in till biblioteket annars, med vad är censur i detta fall? Och förekommer det över huvudtaget? Det har alltid funnits material som biblioteken avstått från att köpa. I vanliga fall kallas detta urval. Men om en enskild person, en organisation eller dylikt, istället systematiskt väljer bort något, är det censur. Skillnaden mellan dessa begrepp suddas ut i en digital miljö, eftersom det inte är nödvändigt att begränsa Internet eftersom det är ett relativt billigt medium som tar ganska liten plats jämfört med andra biblioteksmedier. Det är inte längre nödvändigt att i så stor utsträckning ta hänsyn till ekonomi och antalet lediga hyllmeter. Men valet om att begränsa eller inte begränsa Internet, har blivit en svår fråga. Främst har diskussionen koncentrerats till att skona barn från sådant som kan vara olämpligt, t ex pornografi. Hur biblioteken än väljer att göra är det någon som blir upprörd, vissa vill inte alls ha regler eller andra begränsningar, medan andra anser det som nödvändigt (Mason 1997).

De amerikanska bibliotekarierna befinner sig någonstans mittemellan två motpoler. På ena sidan finns de grupper som vill att bibliotekarier ska kunna undanhålla barn viss information, särskilt då deras föräldrar uttryckligen önskar detta. De mest extrema på denna sida är de grupper som är beredda att lämna över ansvaret för bedömning av information som inte ska tillåtas till vem som helst, utom till bibliotekarierna. Till och med datorer och filterprogram anses som mer pålitliga vad gäller att bevara moral och skilja mellan gott och ont än professionell bibliotekspersonal. På andra sidan befinner sig de grupper och organisationer som vill försvara "First Amendment"¹ och dess grundläggande rättigheter och därmed anser att alla ska få tillgång till all tänkbar laglig information (Berry 1998).

Dessa motsatta uppfattningar påverkar bibliotekarierna och tvingar dem att välja sida, även om de inte till fullo håller med någon av de ovan nämnda grupperna. Trots detta

---

¹ "The First Amendment of the United States Constitution" skyddar de grundläggande rättigheterna religionsfrihet och yttrandefrihet och utgår ifrån följande:

"Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the government for a redress of grievances." (Constitutions of the United States of America 1997, s. 573)

blir valet kanske inte så svårt, om ändock otrevligt. Även om man inte önskar det, måste biblioteken, enligt Berry, skydda allas rätt till att skaffa vilken information de vill. Främsta orsaken till att valet ofta görs på detta sätt, är att det finns en fara i att staten undan för undan skulle få möjlighet att bestämma vad som är lämplig information. Dessutom måste dagens barn få lära sig att tänka kritiskt och själva välja bort sådant de inte anser som lämpligt. Om samhället skyddar barnen från de värsta åsikterna, är risken att deras förmåga att upptäcka diskriminering, förhålla sig kritiskt till källor och att skilja rätt från fel minskar betydligt, menar Berry (Berry 1998). Frågan som uppstår här är i vilken utsträckning som bibliotekarier kan sägas hålla med Berry i hans uttalanden.

2.1. Bra eller dåligt, inte enbart en diskussion kring Internet

Redan under 1960-talet diskuterades tillgången till sexualskildringar tillsammans med våldsskildringar och litterära schabloner i media och inom biblioteksområdet, och redan då var det svårt att avgöra vilken slags information som inte borde få släppas in i biblioteken. Då gällde det framförallt litterära skildringar, men diskussionen är ständigt aktuell på grund av tillgången till sex och våld på nätet.

Ett exempel från den amerikanska debatten under 1960-talet berörde bland annat hur långt folkbiblioteken bör gå när det gäller att ge låntagare tillgång till kontroversiell information. Det kunde framförallt skönjas två sidor av frågan. För det första så är det bibliotekets uppgift att ha tvivelaktigt material tillgängligt, särskilt sådant som kan anses som kontroversiellt, så att var och en av bibliotekets användare får möjlighet att själva bilda sig en uppfattning. Men å andra sidan bör biblioteken undvika litteratur som uppmanar till religiös fanatism eller som innehåller felaktiga vetenskapliga uppgifter (Saunders 1969, s.12-13). Saunders får stöd av Taylor, som menar att biblioteken även ska anskaffa både kontroversiellt och tvivelaktigt material utöver den neutrala litteraturen, för att kunna spegla alla sidor i alla frågor. Det viktigaste skälet till detta är att sådant material i framtiden kan bli värdefullt för studenter och historiker (Taylor. 1969, s.18).

Men debatten kring olika källors olämpliga innehåll var till största delen ganska enkelriktad. De personer som angrep våld och sex fokuserade på vissa litteraturtyper som anses vara av sämre litterär kvalitet vilket enligt Bengt Nerman, en av debattörerna under 1960-talet, ger en missvisande bild av verkligheten eftersom det inte enbart är litteratur av låg kvalitet som innehåller detta. Dessutom har de personer som läser våldsamma och sexuella skildringar ofta framställts som sämre människor i debatten. Debatten måste därför breddas, menar Nerman, till att innefatta all litteratur som läses för att tillfredsställa sexuella eller våldsbenägna behov. Pornografi i sig har inget med den litterära nivån att göra egentligen, men när den litterära kvaliteten kommer över en viss nivå gäller andra litterära normer. Nerman frågar sig om de som läser "finare" litteratur bättre tål pornografiska framställningar än den mer "obildade" läsaren (Nerman 1962, s.75-84).

Vad är det då för skillnad mellan den litteratur som väljs bort vid inköp och den information på Internet som ratas? Egentligen är skillnaderna inte särskilt påtagliga. De sidor på Internet som biblioteken framförallt inte vill erbjuda sina besökare, är de sidor som innehåller material som kan uppfattas som stötande eller kränkande, det vill säga information av pornografisk, rasistisk eller diskriminerande karaktär. I en undersökning som gjordes av Balslev och Rosenqvist 1994 presenteras vilken slags information som

bibliotekarier helst inte vill ska förekomma i tryckt form på biblioteken. I undersökningen har de svarande norska, danska, finska, isländska och svenska bibliotekarierna angivit vilken litteratur de inte gärna ser på sina bibliotek (Balslev & Rosenqvist 1994).

Enligt Balslev och Rosenqvist är det vanligt att böcker med inslag som förhärliigar krig och våld, sadism, destruktivitet och barnmisshandel är sådan litteratur som bibliotekarier väljer bort. Detta gäller även annan litteratur som innehåller våld, t ex anvisningar i hur man använder kniv, kampsportsböcker och böcker om tortyrmeter eller vapenframställning. Ett annat ämne som bibliotekarierna anger som icke önskvärt är pornografi av olika slag. Här menas allt från vålds- och barnpornografi till böcker som kan uppfattas som könsdiskriminerande. Detta gäller även för foton, tecknade serier och video. Vidare nämns i undersökningen att många bibliotekarier motsätter sig att rasistiska eller diskriminerande böcker ska erbjudas i biblioteket. Överhuvudtaget är både höger och vänsterextrema politiska ideologier, liksom propagandistiska skrifter om extrema religiösa riktningar, såsom väckselitteratur och skrifter utgivna av sekter inte prioriterade vid inköp. Främsta anledningen till att bibliotekarierna drar dessa slags gränser beror dock inte på bibliotekariernas egna obehag inför viss litteratur, menar Balslev och Rosenqvist, utan på att bibliotekarierna oroar sig för att användarna ska ta skada av information som biblioteket tillhandahållit (Balslev & Rosenqvist 1994, s.57-68, 199-200).

2.2. Möjligheter som Internet erbjuder

Till fördelarna med Internet hör ökade kommunikationsmöjligheter. Man behöver inte längre vänta flera dagar på att brev ska komma fram, i stället skickas e-post på några sekunder var man än befinner sig i världen. Vill man inte skicka e-post kan man utnyttja möjligheten att träffa likasinnade i någon diskussionsgrupp eller "chatten". I detta avsnitt kommer jag att ta upp en del av de möjligheter Internet ger med utgångspunkt från de tjänster som biblioteken i min undersökning erbjuder. (Se vidare kapitel 5).

2.2.1. E-post

E-post eller elektronisk post är den enklaste formen av Internetanslutning och innebär att meddelanden överförs digitalt mellan datorer. Precis som ett vanligt brev, skapas e-brev enligt vissa principer. Brevet inkluderar innehåll, mottagarens adress, avsändarens adress, datum och tidsangivelse för när brevet skickades. Till brevet kan även alla slags filer bifogas, ljud, text eller bild spelar ingen roll. Det finns även möjlighet att skicka samma brev till många mottagare. Alla adresserna skrivs då in i meddelandets mottagarfält, och därmed behöver det endast skickas en gång vilket är en klar fördel vid massutskick jämfört med traditionell post. Ytterligare en fördel är att mottagaren får samma kvalitet på sitt dokument som avsändaren, vilket gör det möjligt för ett dokument att cirkulera under lång tid, utan att dess tekniska kvalitet blir sämre (Borg 1994, s.43-46).

När meddelandet sedan skickas tar det sekunder, kanske några minuter, eller i värsta fall ett par timmar innan det når mottagaren oavsett var i världen denne befinner sig (Borg 1994, s.43-46). Först hamnar e-postmeddelandet på den mejlserver som sändaren använder sig av, och därifrån skickas det sedan vidare till olika platser, domäner och servrar, tills mottagaren hittas. Samtidigt som brevet skickas, sparas dess färdväg i

mejlet, så att det inte skickas till samma server två gånger. Om en server inte skulle fungera skickas brevet en alternativ väg. När så brevet anlät till den server som mottagaren använder, lagras det där tills det blir läst (Borg 1994, s.55-56).

2.2.2. News

News fungerar som en allmän anslagstavla dit medlemmar kan skicka och läsa inlägg. Varje tänkbart intresseområde har en egen "nyhetsgrupp", där det ges möjlighet att diskutera eller ställa frågor (Borg 1994, s. 92-93). Inlägg till nyhetsgrupperna skrivs med ett News-klientprogram och sedan postas detta till en News-server, som sedan sprider inlägget. Varje gång man startar det klientprogram som man använder, kommer det automatiskt upp ett meddelande om hur många nya inlägg det har tillkommit sedan man senast läste inläggen i de nyhetsgrupper man är medlem. När man läst inlägg till en grupp, kan man om man vill, skriva ett svar till hela gruppen eller enbart till inläggets författare (Kronman 1998).

2.2.3. WWW

WWW, webben eller World Wide Web är ett system som använder sig av protokollet HTTP (Hypertext Transfer Protocol) för att överföra filer. Dagens www-läsare är dock inte begränsade till att enbart hantera www-resurser, de kan även hantera tjänster så som e-post, FTP, news och databassökningar utan att tillägsprogram krävs.

Förutom att www använder sig av ett särskilt protokoll, är det också en samling av hypertextdokument. Det vill säga de flesta dokument innehåller länkar till andra sidor. Varje länk innehåller dels adressen, URL:en, till en Internetresurs, och dels ger den information om vilket protokoll eller vilken metod som ska användas för att hantera den (Kronman 1998)

2.2.4. Chat

Chat är dels tjänsten IRC (Internet Relay Chat), dels WebChat. Förstnämnda tjänst ger möjlighet för två eller flera personer att genom skrivna meddelanden kommunicera direkt över Internet. IRC kräver dock att användarna har ett särskilt klientprogram på sin dator, eller att de loggar in på en IRC-server.

WebChat är en långsammare och mindre interaktiv variant av IRC där användarna hämtar formulär på webben, fyller i och skickar tillbaka till Webchatten. Kommunikationen sker alltså med en viss fördröjning (Kronman 1998).

2.3. Icke önskvärt material på Internet

Genom sin uppbyggnad erbjuder Internet en mängd unika kommunikationsmöjligheter där geografiska avstånd inte spelar någon större roll. E-post kan skickas vart som helst på betydligt kortare tid än med traditionell post. All slags information, tidningar, uppsatser m.m., kan nås var som helst ifrån i världen, enda förutsättningen är tillgången till en uppkopplad dator. Det är också möjligt för vem som helst att lägga upp i stort sett vad som helst på nätet, tack vare att kostnaderna i samband med publicering är låga. Informationsutbudet på Internet är därför av mycket skiftande karaktär. I stort sett kan

vem som helst göra en egen sida tillgänglig, och därför är också utbudet enormt. Framförallt har Internet underlättat för minoritetsgrupper att mötas och göra sig hörda.

Den information som jag förmodar har väckt mest uppmärksamhet genom publicering på Internet är av rasistisk eller pornografisk karaktär. Antagligen beroende på att vuxna reagerat på risken för barn att komma i kontakt med material av det här slaget. Anledningen kan dels vara att de vuxna inte vet exakt vad som lurar på nätet, dels att det inte låter sig kontrolleras.

Men trots allt går det inte att komma ifrån att Internet blivit ett forum för rasistiska och nazistiska rörelser, då möjligheten till global spridning finns. För nazisterna är nya kontakter lättare att knyta genom en webbplats än till exempel genom utdelning av flygblad eller märken. Det har faktiskt också visat sig att en stor del av de ungdomar som kommit i kontakt med någon nazistisk eller rasistisk organisation hade fått denna just via Internet. Eller som nazisterna själva uttrycker det, enligt citat från tidskriften *Blod & ära* 1997:1, i Anna-Lena Lodenius och Per Wikströms bok *Vit makt och blågula drömmar*: ”På nätet kan vi nå ut med sanningen till de miljontals vita ungdomar som hjärntvättats till att tro att alla raser är skapade lika, att sex miljoner judar gasades ihjäl under andra världskriget och att hudfärgen är det enda som skiljer människoraserna åt” (Lodenius & Wikström 1997, s.224).

De nazistiska webbplatserna erbjuder i huvudsak bilder, sångtexter, artiklar, försäljning och möjlighet till diskussion genom inlägg i olika gästböcker. Nazistiska grupper använder sig även av IRC (Inter Relay Chat), även kallat chat, och det finns ett flertal chattgrupper som endast används av nazister. Dessa grupper har namn som t ex Patriot, Nazi och KKK (Lodenius & Wikström 1997, s.225).

Att hitta en server där information av det här slaget välkomnas, är inget problem för de nazistiska grupperna. Bara i Sverige fanns under 1999 nära 40 webbplatser med nazistiskt, antisemitiskt eller rasistiskt innehåll. De två största svenska nazistorganisationerna har skaffat egna servrar där även mindre grupper ges plats. Störst är den domän som Ariska kampförbundet driver (Sandred & Engström 1999, s.172). Ariska kampförbundet uppmärksammades även då de 1996 publicerade en lista på Internet över sina fiender, innehållande namn på 200 vänsterpartister, homosexuella och judar (Lodenius & Wikström 1997, s.183). Även svenska Flashback låter såväl nazister som anti-rasister använda sin server, detta för att främja yttrandefriheten. Om den nazistiska sidan ändå refuseras av någon här i Sverige går det oftast att få den utlagd på nätet via en server i USA, där ett flertal domäner även tillåter det grövsta material (Sandred & Engström 1999, s.176).

Det ska kanske även tilläggas att Internet har lyft fram de nazistiska rörelserna i ljuset men av detta går det inte att dra slutsatsen att sympatisörerna blivit fler. Även om en del ungdomar kanske lockats att ta steget och bli medlemmar i någon av grupperna efter att ha tagit del av information på Internet. Tvärtom kan de nazistiska sidorna föra med sig att fler får inblick i deras rörelse och kan granska och kritisera deras propaganda.

2.3.1. Pornografi på Internet

Den information på Internet som kanske kan anses orsakat flest höjda röster är pornografin och då framförallt barnpornografin. Vad som dock är bra att komma ihåg är att pornografi, med undantag för barnpornografi, är tillåtet oberoende av i vilket media den presenteras.

Pornografin på nätet består av många olika genrer. Det finns allt från vanlig pornografi som inte skiljer sig från vad som distribueras via kabelteve, till mycket grova pornografiska bilder. I stort sett går pornografin på Internet att dela in i fyra kategorier. Den första innehåller traditionella porrföretag som gör reklam för sina varor och tjänster som ofta är sexhjälpmedel, porrfilmer eller eskortservice. Den andra gruppen innehåller postordersidor för bilder och videofilmer som kan hämtas över nätet. Tredje gruppen är newsgrupper som innehåller kopierade bilder från herrtidningar eller porrfilmer. Till den fjärde gruppen räknas webbplatser med länkar till andra pornografiska sidor, amatörbilder etc. Utöver dessa fyra finns sidor som inte kan räknas till någon av de nämnda grupperna. Dessa sidor kan innehålla erotisk konst, sexualupplysning eller olika organisationer med anknytning till pornografi och sexualitet (Sandred & Engström 1999, s.203).

2.3.2. Barnpornografi

Pornografi som skildrar utnyttjandet av barn, har många spridningsvägar, både på och utanför Internet, men framförallt används olika webbplatser och newsgrupper. Dessutom används ofta chatten både till att sprida bilder och för att hitta offer. Men risken att bara stöta på barnpornografi är nästan lika liten på nätet som i verkliga livet, man måste veta var man ska leta för att hitta de grövsta bilderna.

Pedofilerna som ägnar sig åt barnpornografi är, liksom nazisterna, en minoritetsgrupp som fått ett visst uppsving med hjälp av Internet, menar Sandred och Engström. Den största delen av verksamheten har varit mycket svår att upptäcka eftersom man använt sig av hemliga, väl dolda nätverk. Det finns dock ett flertal sätt att sprida barnpornografi på Internet, dessa är framförallt:

1. Genom porrbutiker som säljer barnpornografi. För att ta sig in krävs att man anger kreditkortsnummer.
2. Genom nätverk där man byter Internetadresser, barnpornografiska bilder, tips om sexresor etc.
3. I diskussionsgrupper där pedofilerna använder anonymitetsservrar, d v s datorer som filtrerar bort all information om avsändaren. För tillträde i vissa grupper krävs lösenord (Sandred & Engström 1999, s.203-216).

3.Undersökningens genomförande

Mina utgångspunkter har varit att undersöka hur Internetreglering kan utformas av enskilda svenska folkbibliotek, och att undersöka den svenska respektive den amerikanska debatten kring Internetregler på folkbibliotek. För att genomföra dessa studier har jag valt att göra en enkätstudie i kombination med en litteraturstudie. Hur undersökningarna gjorts redovisas i följande kapitel.

3.1. Avgränsningar och urval

Uppsatsens första avgränsning gjordes då jag beslöt att använda folkbibliotek i min undersökning. Den främsta anledningen till detta var att folkbiblioteken är de som erbjuder Internet till allmänheten, och som jag antar, därför i störst utsträckning styr Internetanvändningen med eget utformade regler. Det är min uppfattning att universitets- och högskolebibliotek inte har samma behov av detta, då olika institutioner tillhandahåller studentdatasalar utan större kontroll. Dessutom behöver dessa bibliotek inte i samma utsträckning ta ställning till barn och ungdomars användning.

Vidare gjordes ett urval av bibliotek för undersökningen med hjälp av ett så kallat icke-sannolikhetsurval och med vidareuppdelningen subjektivt urval. Denna typ av urval innebär att undersökningsgruppen inte valts ut för att representera en hel population, så att det går att dra generella slutsatser som gäller alla som hör till populationen. Orsakerna till att använda ett icke sannolikhetsurval kan till exempel bero på att undersökaren saknar tillräcklig kunskap om vilka som ingår i populationen, vilket krävs för att kunna göra ett sannolikhetsurval. När sedan urvalet inriktas mot att vara subjektivt, väljs undersökningspersonerna medvetet, eftersom det anses troligt att de har kunskaper om problemområdet. Fördelen är den att personer som kan antas vara avgörande för undersökningen kan väljas ut. Resultatet kommer dock inte att visa något genomsnitt, utan kanske olika extremvärden (Denscombe 2000, s.22-23).

Detta urvalsförfarande överensstämmer med min undersökning genom att jag inte hade för avsikt att dra generella slutsatser, och att jag medvetet vände mig till bibliotek som jag nästan säkert visste erbjöd Internet till sina besökare. De som inte erbjuder denna tjänst kanske har en hel del åsikter i frågan, men de är inte relevanta eftersom jag intresserar mig för faktiska erfarenheter. Urvalet som ändå gjordes underlättades av en förteckning över svenska folkbibliotek på Inetmedias webbplats (www.inetmedia.nu). Webbplatsen har funnits sedan 1995 och är den elektroniska upplagan av nyhetsbrevet Inetmedia som behandlar information på Internet. Här finns sådant som länkar och sammanfattningar av de artiklar som presenterats i det nyhetsbrev som skickas till prenumeranter varje vecka.

Avsikten var till en början att försöka distribuera enkäten via e-post till fem bibliotek i varje län. Valet blev dock ganska bundet eftersom det i de flesta län fanns högst fem tillgängliga e-postadresser till olika bibliotek. Det fanns alltså i en del fall inte möjlighet för mig att välja bibliotek så att spridningen skulle bli så stor som möjligt. Fanns adresserna publicerade på bibliotekets webbsida, drog jag slutsatsen att dessa bibliotek kunde erbjuda sina besökare Internet. En del bibliotek hade dock publicerat sina Internetregler på nätet, vilket gjorde att jag kunde vara säker på att de tillhandahöll Internet. Det slutliga urvalet blev 99 olika bibliotek. Främsta anledningen till att jag

valde så många bibliotek var först och främst att jag förväntade mig ett stort bortfall, och därmed också var tvungen att skicka frågorna till ett stort antal bibliotek.

Till en början hade jag även som mål att ta del av den svenska debatten kring innehållet på Internet och hur biblioteken ska förhålla sig detta, men då det visade sig att det inte skrivits så mycket på området, var jag tvungen att vidga mitt problemområde. Jag valde då att förutom den svenska debatten ta del av den amerikanska, eftersom det framförallt är den som varit framträdande i det material jag hittat.

För att hitta lämpliga dokument, använde jag mig av databaser inom informations- och biblioteksområdet som finns tillgängliga via biblioteken vid Högskolan i Borås och Linköpings universitet. Jag gjorde inga begränsningar vad gäller de tidskrifter som skulle användas mer än att artiklarna skulle kunna nås i sin fulla form i universitetsbiblioteket. Anledningen till att jag begränsade mig till att använda enbart fulltextartiklar var framförallt att jag ansåg det som för kostsamt att beställa kopior av andra artiklar. Det är min uppfattning att detta inte påverkade resultatet negativt eftersom de källor som fanns tillgängliga i elektronisk eller tryckt form var mycket omfattande. Antalet funna poster blev inte större än att jag kunde gå igenom abstracts och ämnesord för att bedöma artikelns relevans. När så alla artiklar som verkat givande valts ut, började jag min genomläsning för att hitta intressanta infallsvinklar och vidare referenser till användbara källor.

Valet av de organisationer som jag studerat har i sin tur gjorts utifrån hur ofta de förekommer i de artiklar jag beslutat mig för att använda. Den organisation som nämns allra flest gånger är ALA (American Library Association) vilket gjorde att det föll sig naturligt att redogöra för denna organisations ståndpunkter och åsikter i frågan om bibliotek och Internet. Som motsats till ALA nämns ett fåtal organisationer tillhörande den konservativa högern. Ofta skrivs det inte ut något namn på någon åsiktsgrupp, utan den kristna högern ses som en enhet. Bland de få som dock nämns är AFA (American Family Association) och FFL (Family Friendly Libraries), vilket har medfört att jag valt dessa två som motpol åt ALA för litteraturstudien.

Vad gäller den svenska debatten och svenska organisationer som är aktiva i frågan, är de inte så vanligt förekommande här som de amerikanska motsvarigheterna är i USA. Jag har dock valt att ta med BIBSAM som är en underavdelning till KB. Anledningen till detta är framförallt att de som enda svenska biblioteksorganisation nämner Internet, filterproblematik och bibliotek på sin webbplats. Jag har även valt BiS (Bibliotek i Samhälle), Sveriges socialistiska biblioteksörening, eftersom det är i deras tidskrift som största delen av den svenska debatten har hållits. Dessutom har jag valt att ta med IFLA/FAIFE (International Federation of Library Associations and Institutions/Free Access to Information and Freedom of Expression) även om detta inte är en nationell organisation, då denna, likt ALA, är en organisation som arbetar för den intellektuella friheten. Annars förekommer i stort sett endast olika personers individuella ståndpunkter och åsikter i frågan vilket har medfört att jag fått göra en viss sällning bland antalet intressenter. Sällningen har helt enkelt gjorts utifrån innehållet i de artiklar som diskuterar frågan om Internetreglering.

3.2. Metod

Arbetet med denna magisteruppsats inleddes sommaren 1999, då jag sammanställde och distribuerade den enkät som kom att bli en första utgångspunkt för uppsatsen. Nu har det hunnit gå ett par år sedan dess vilket kan ha haft konsekvenser för uppsatsen. Först och främst har den data jag då samlade in blivit ett par år gammal, vilket kan vara en nackdel då de verkliga förhållandena som speglas däri kanske har förändrats. Men å andra sidan har jag nu fått tillgång till ett betydligt större urval av artiklar och elektroniska dokument som inte fanns eller som jag inte kunde få tillgång till då uppsatsarbetet inleddes. Detta är faktorer som både jag som författare och eventuella läsare måste komma ihåg, även om jag är osäker på vilka konsekvenser de faktiskt haft för den färdiga uppsatsen.

Avsikten med arbetet består av två huvudpunkter. Redan från början intresserade jag mig först och främst för att försöka ta reda på hur svenska folkbibliotek skapar regler för användningen av sina publika Internetdatorer. Under skrivprocessen har jag sedan även valt att intressera mig för den svenska och den amerikanska debatten kring hur Internet kan erbjudas på folkbibliotek. Eftersom jag inte varit intresserad av att presentera statistik och generella slutsatser om hur Internetregleringen ser ut, utan mer se exempel på hur det kan se ut, har jag valt att använda kvalitativ metod vid analysen av insamlad data.

Att jag valt att göra en enkätundersökning, har naturligtvis både sina för- och nackdelar. Ur vissa synvinklar är intervjun överlägsen enkäten, medan enkäter i andra fall är lämpligast att använda. De största skillnaderna ligger framförallt i frågornas utformning och i dataanalysen. Till enkätens största fördelar hör att ett större och mer geografiskt spritt underlag kan användas för undersökningen. Informanten har möjlighet att tänka över frågorna i lugn och ro, det finns gott om tid för eftertanke och att kontrollera fakta, dessutom slipper man den påverkan som intervjuarens närvaro antagligen har. Det blir även lättare att analysera insamlad data, om formuläret utformats på ett korrekt sätt, då alla svarspersoner har tagit del av exakt samma frågor (Ejlertsson 1996, s.10-15).

Till enkätundersökningens nackdelar hör ett ökat bortfall. Vid intervjuer är det vanligare med hög svarsfrekvens, delvis beroende på den personliga kontakten. Då intervjuer görs finns även större möjlighet för undersökaren att kontrollera skälen till varför man väljer att inte svara. Frågeformulär har inte heller möjlighet att innehålla lika många frågor som intervjun, eftersom detta kan leda till att svarspersonerna tappar intresset. Inte heller finns det möjlighet att förklara något om frågorna är oklara. Därför är det väldigt viktigt att noga planera sitt frågeformulär (Ejlertsson 1996, s.10-15).

I min enkät har jag valt att inte använda fasta svarsalternativ utan öppna frågor. Detta medför att det står svarspersonen fritt att formulera och bestämma svarets längd. Fördelen med öppna frågor är att det finns möjlighet att få fram svar som speglar ett frågeområdes komplexitet, dessutom får den som svarar använda egna ord. Det finns dock även nackdelar med att använda öppna frågor. För det första så kräver det mer av den som fyller i enkäten, vilket kan minska viljan att delta i undersökningen, och för det andra så kräver den insamlade datan en omfattande analys (Denscombe 2000, s.122).

Även om svaret lämnas öppet kräver vissa av mina frågor inte några utförligare svar, till exempel frågan om hur länge Internet funnits på biblioteket. Någon av frågorna kunde visserligen försetts med fasta svar, som frågan om vad som erbjuds. Jag valde dock att inte göra det, för att på så sätt ge formuläret en enhetligare struktur (se Bilaga A).

I kombination med enkätundersökningen har jag gjort en litteraturstudie över ett antal artiklar och webbdokument som jag funnit relevanta för uppsatsen. För de flesta rapporter och uppsatser är det viktigt att göra en litteraturgenomgång så att läsaren får en bild av problemområdet. Jag har gått längre i min uppsats och litteratursammanställningen fungerar inte enbart som en bakgrund utan är i sig en egen undersökning. Med utgångspunkt i de artiklar och elektroniska dokument som jag läst, har jag försökt lyfta fram återkommande och centrala diskussioner, frågor och deltagande organisationer, för att sedan sammanfatta resultatet i en egen analys.

3.3. Tillvägagångssätt vid enkätundersökningen

Till att börja med, skickade jag en förfrågan till folkbibliotekslistan, ett diskussionsforum på Internet för bibliotekarier, i hopp om att hitta personer som var intresserade av att svara på min enkät. Tyvärr visade det sig att denna metod inte fungerade, och därför valde jag att istället skicka frågorna direkt till de bibliotek jag fått fram efter gjorda avgränsningar och urval.

Enkäten bestod av 12 öppna frågor, vilket jag ansåg vara den bästa formen, då jag ville få fram de olika bibliotekens åsikter. Dessutom har öppna frågor den fördelen att de inte måste tolkas på precis samma sätt av alla deltagare i undersökningen, ett måste då jag själv inte kunnat närvara vid ifyllandet. Svaren ger förhoppningsvis även en mer nyanserad bild av förhållanden än frågor med fasta svarsalternativ. Min uppfattning är också att de svarande uppfattat frågorna ungefär som jag trodde de skulle göra. Möjligtvis skulle jag önska att vissa svarat lite längre.

Jag valde att ha ganska få frågor för att de svarande inte skulle tycka att det tog för lång tid att svara, och därmed kanske ökat mitt bortfall ännu mer. För att leda in svarspersonerna i enkäten inledde jag med några enklare frågor och fortsatte med de längre och kanske svårare frågorna.

3.4. Bortfall

När jag skickade ut enkäten var jag ganska säker på att bortfallet skulle bli relativt stort, eftersom jag inte haft någon personlig kontakt med de svarande biblioteken. För det första kan man tänka sig att bortfallet vid en utskickad enkät är större än vid en undersökning där enkäten lämnas till svarspersonen personligen. För det andra tror jag inte att det faktum att jag använt mig av e-post, har påverkat nämnvärt. Jag betraktar e-postenkäten som lik den traditionella postenkäten, enda skillnaden är distributionen.

Redan vid utskicket förekom bortfall på grund av att vissa e-postadresser inte hittades av den e-postservice jag använde mig av (www.spray.se). Av 99 utskick var det ca 10 stycken som föll bort av denna anledning. Eftersom dessa icke funna bibliotek var utspridda i olika län, försökte jag inte hitta alternativa adresser. Dessutom är det möjligt att det var fler bibliotek som inte fick mitt brev på grund av problem med sprays server vid tidpunkten för mina utskick. Här har jag ingen som helst möjlighet att veta hur

många bibliotek som i så fall försvann från undersökningen. Detta är naturligtvis beklagligt men en omständighet som jag inte kunnat styra. Av de 90 förhoppningsvis framkomna breven fick jag 20 användbara svar och 2 svar där man meddelade att man varken ville eller kunde besvara min enkät.

Som det framgår ovan så var svarsfrekvensen låg, och ett betydande problem som uppstår då bortfallet är stort är att den som gjort undersökningen inte kan säga något om hur denna grupp skiljer sig från de som svarat. Det är fullt möjligt att de som inte svarat representerar extrema värden åt ett eller annat håll. Risken blir då att undersökningsresultatet blir snedvridet. Det finns dock även positiva effekter med ganska få svaranden. För min del innebär det att en kvalitativ analys är möjlig att göra, precis så som min utgångspunkt var. En större mängd insamlade data hade krävt betydligt mer arbete i form av kodning och tolkning. Det hade kanske inte ens varit möjligt att göra en kvalitativ textanalys istället för en statistisk kvantitativ analys.

4. Redovisning av enkätundersökning

I min undersökning om hur Internet kan regleras på folkbibliotek, har 20 användbara svar samlats in. Framförallt kommer uppgifterna från bibliotek i södra Sverige. Norrlandsbibliotek saknas helt. Men då jag inte har som mål att dra generella slutsatser om alla svenska folkbibliotek, menar jag att de svar jag fått räcker för att ge en bild av hur situationen ser ut.

4.1. Tjänster som erbjuds på biblioteken

Som tidigast erbjöds Internet 1995 på något av de undersökta biblioteken, och bland de första var några av undersökningens minsta bibliotek. Under 1996 blev det allt vanligare med att installera Internet, likaså under det följande året, medan investeringarna gällande Internet inte var lika vanligt förekommande under 1998 och 1999.

De flesta biblioteken erbjuder antingen kombinationen www, chat och e-post, där besökarna i något fall har möjlighet att ladda ner dokument för bearbetning i Office, eller så finns det tillgång till allt på Internet. Här kan det tilläggas att med allt avses att det inte förekommer begränsningar av vilka Internettjänster biblioteket erbjuder. Det är dock inte likställt med att låntagarna får tillgång till all information som kan nås via dessa tjänster. Ett tydligt exempel är att det är tillåtet att surfa på nätet, men det är inte tillåtet att titta på porrsidor för det. Ytterligare variationer i tillhandahållandet, är att erbjuda endast www, kombinationen www och hotmail, eller www, news och chat.

4.2. Begränsningar och regler

En vanlig inställning till varför Internet finns på biblioteket är att Internetsökningar ska kunna användas som komplement till övriga samlingar. Den information som väljs bort med användarregler innehåller sådant som kan uppfattas som stötande av någon eller som på något sätt är olagligt. I vilken omfattning som biblioteken väljer att begränsa åtkomsten till sådant material varierar men gemensamt för dem som styr Internetanvändningen är att sidor som innehåller någon form av pornografi eller nazistisk/rasistisk propaganda oftast anges som icke önskvärda. I övrigt är inte mobbning, könsdiskriminering eller på annat sätt kränkande material tillåtet.

Det är dock inte bara information vars innehåll kan uppfattas som stötande som berörs av användarregler, utan även andra aktiviteter som av vissa kan uppfattas som mindre seriösa. Här innefattas spel, Inter Relay Chat (IRC) och (Mud) Multiuser dungeons. (Mud är textbaserade rollspel där ett antal samtidiga användare kan spela mot varandra eller samarbeta) (Sandred, Engström 1999, s.19-20). Utöver regler för vad som är tillåtet att söka efter har vissa bibliotek även andra föreskrifter för hur låntagarna ska förhålla sig. Bland annat önskar biblioteken att låntagarna alltid använder sina riktiga namn, inte använder svordomar eller könsord, inte kränker någon via nätet och att all form av copyright respekteras.

Några bibliotek har valt att inte alls begränsa Internetutbudet, medan andra har generösa regler för sina låntagare. Ett av biblioteken anger att de inte begränsar mer än att allt lagligt är tillåtet, och av de övriga biblioteken tar endast ett avstånd från pornografiska sidor och ett annat försöker undvika att besökarna spelar spel länge eller tittar på porr,

detta genom att gå förbi ofta eller i vissa fall säga till. Det förekommer också att bibliotek inte begränsar användningsområdena, men att personalen ändå dagligen går in i datorerna och kontrollerar att användarna inte tittat på sidor med stötande innehåll. Det finns även de som inte begränsar Internet med skriftliga regler, istället harklar bibliotekarierna sig eller säger till om någon till exempel tittar på porrsidor.

Men vilket är då det främsta syftet med att reglera Internetanvändningen? Enkätsvaren visar att i de fall då biblioteken anser att deras användarregler till viss del skapats i ett skyddande syfte, strävar man framförallt efter att allmänheten inte ska få tillgång till obehaglig information. Främst är det barn och ungdomar som ska skyddas från källor med förgelseväckande, stötande, kränkande och olagligt innehåll. Hit räknas bl a pornografi, sex, rasistisk och diskriminerande information. Dessutom finns en vilja att skydda tredje person, det vill säga att skydda biblioteksbesökare från att råka se obehaglig information på någon Internetanvändares skärm.

Reglerna finns även för att skydda bibliotekets goda namn och rykte. Inget bibliotek vill bli delaktigt i missbruk, eller olaga användning av Internet. Dessutom skyddar reglerna mot kritik grundad på att Internet används på ett sådant sätt på biblioteket att det strider mot bibliotekets allmänna etiska regler. Det förekommer även att bibliotek anser att Internet inte går att kontrollera som andra medier, vilket gör det spännande och gränsöverskridande. Har biblioteket dessutom gett låntagarna tillgång till Internet ska användningen vara fri.

Flera bibliotek har åldersgränser för användandet av vuxenavdelningens Internetdatorer. Dessa varierar från 10 till 18 år och här emellan finns gränser på 12 och 15 år. Skälet till att åldersgränser används är, om biblioteken anger anledning, att barn ska slippa utsättas för olagligt eller stötande material, t ex pornografi, vilket kan förekomma på vuxenavdelningens publika datorer. I de flesta fall finns det också särskilda datorer på barnavdelningen som endast är avsedda för barn och ungdomar.

De flesta bibliotek har samma regler för personal som besökare, eller så är användningen något utökad för personalen. Undantagen gäller framförallt att personalen har egen e-postadress, de har möjlighet att ladda ner filer och de kan sitta framför datorn så länge de vill. I de flesta fall bedömer man att personalen går in på de sidor som krävs i arbetet. Finns det inga regler för personalen är det framförallt för att man litar på att de inte gör något som strider mot bibliotekets etiska regler och att de själva kan ta ansvar för vad de gör. Dessutom behövs, av naturliga skäl, ingen åldersgräns för personalen.

Vad gäller motiven bakom bibliotekens förhållningssätt gentemot Internetanvändningen, varierar dessa stort mellan olika bibliotek. Någon anger att det överhuvudtaget är svårt att begränsa och kontrollera Internet, medan andra anser att tillgång till den fria informationen och det fria ordet är en demokratisk rättighet. Ett av de bibliotek som inte begränsar utbudet anger att det inte finns några särskilda motiv bakom detta. Innan biblioteket skaffade en publik dator, det finns endast en tillgänglig dator för låntagarna, diskuterades det inte alls hur och till vad den skulle användas. Det viktiga för biblioteket var själva anskaffandet av en sådan dator. Ett annat bibliotek som tillåter fri Internetanvändning menar att det bästa är att ha nätet fritt i stället för att använda filter, och väljer att ta eventuella diskussioner kring sitt förhållningssätt med besökarna om problem uppstår.

Det finns två huvudsakliga skäl till användningen av begränsande regler. Först och främst bestäms utbudet av etiska skäl och i enlighet med bibliotekets policy vad gäller urval i övrigt, det vill säga det som tillåts på nätet ska så långt det är möjligt likna det som biblioteket erbjuder i övrigt. Den kvalitet som bibliotekens fysiska samlingar håller vill man även att Internet ska leva upp till. Därför uppmuntras även låntagarna till att använda datorerna för seriös informationssökning, och inte som leksaker. Det andra huvudsakliga skälet att viss information inte tillåts är på grund av att någon kan uppfatta det som stötande eller diskriminerande, eller att det faktiskt är olagligt. Detta gäller då i första hand sidor som kan klassas som pornografiska, rasistiska/nazistiska eller våldsprovocerande, eller sidor som erbjuder köp av narkotika eller recept på bomber.

Få av de undersökta biblioteken kopplar samman begränsningar och Internet med yttrandefriheten, och de som gör det anser att Internet främjar yttrandefriheten genom att ge möjlighet för alla att ta del av information och kunskap. En viktig aspekt på demokratin vilken ger tillgång till digital information på biblioteken till dem som annars inte har tillgång till Internet.

Ett av de mindre biblioteken anger att de själva, i liten utsträckning, haft möjlighet att bestämma reglerna för Internetanvändningen. Skälet till detta är att uppkopplingen tillkom enligt politiska beslut långt ovan biblioteksnivån. Bibliotekarierna uppfattade det som att politikerna i första hand ville visa kommuninvånarna vad Internet är och hur mediet kan användas, vilket i hög grad styrde reglernas utformning.

När ett bibliotek väl satt upp regler för hur låntagarna ska använda bibliotekets Internetdatorer dyker ytterligare en svårighet upp, nämligen hur man ska kunna kontrollera att användarna följer reglerna för Internetanvändningen. Olika bibliotek har valt att lösa detta på olika sätt. Ett exempel på hur bibliotekspersonalen kan se till att reglerna efterlevs är genom att använda sig av skriftliga avtal, vilket dock endast förekommer på ett bibliotek. Vanligare är det krävs att legitimation eller lånekort uppvisas för att använda datorerna. Skulle problem sedan uppstå, t ex att pornografiska bilder sparas på de publika datorerna, kan biblioteket i efterhand kontrollera vem som bokat datorn då detta skett.

Bland de svarande biblioteken är det också vanligt att så kallad öppen placering tillämpas, för att se till att reglerna följs. Detta innebär att datorerna är placerade så att bibliotekarierna och andra låntagare har möjlighet att se skärmen. Det är inte så att bibliotekarierna går och kikar på vilka sidor låntagarna tittar på, men om de upptäcker missbruk har de, tack vare utformningen av regler och placering, möjlighet att säga till. Det förekommer dock att biblioteken enbart tillämpar öppen placering för de datorer som används av barn under 15 år.

På flertalet bibliotek hotar avstängning, d v s låntagare får inte längre använda datorerna, om bibliotekarierna ser att datorerna missbrukas. Detta har skett ett fåtal gånger på ett av biblioteken medan de övriga biblioteken inte har behövt ta till denna åtgärd. Ytterligare ett bibliotek har haft låntagare som sysslat med Netbus, d v s sådant som allmänt betraktas som olämpligt beteende på Internet, men anger att de inte har behövt stänga av någon låntagare.

Inget av biblioteken har installerat filter, en programvara som utifrån bestämda parametrar sällar bort viss information. Anledningen till detta är framförallt att dessa

anses som mindre tillförlitliga och spärrar sidor som borde vara tillgängliga, plus att de är möjliga att forcera. Hos några bibliotek finns det dock funderingar på att installera ett sådant program, men något beslut har ännu inte fattats.

4.3. Internet och urvalsarbete

De flesta bibliotek ser Internet som likställt med, eller som ett komplement till andra medier i biblioteket, och därför gäller samma svåra balansgång som med böcker vad gäller gränsdragningen mellan vad som är bra respektive dåligt. Däremot ligger det en skillnad i att Internet inte berörs av urvalets ekonomiska aspekt på samma sätt som tryckta medier. Enligt merparten av svaren är bibliotekens uppgift att tillhandahålla information med kvalitet och mångsidighet och att vara neutralt. Därför förmedlar biblioteken digital information för seriösa sökningar i enlighet med bibliotekets böcker och tidskrifter. Gränserna för vad som anses mindre bra på Internet dras i de flesta fall i enlighet med reglerna för Internetanvändningen där det framgår att dåligt material framförallt är sidor innehållande sex och rasistiska budskap. Erbjuds inte porrtidningar i biblioteket ska det inte heller göras via Internet. Problemet med Internet, till skillnad från andra biblioteksmedier, är dock att det inte finns möjlighet att värja sig mot all information som finns tillgänglig. Även om biblioteken eftersträvar att applicera samma synsätt på Internet som gäller för tryckta medier så går det inte att undvika att låntagarna får tillgång till ”skräp”.

På ett bibliotek uppfattar personalen det som svårt att själva avgöra vad som är bra och dåligt på Internet, därför kommer de att anställa någon som ska ge tips och vägledning om Internet, både till personal och låntagare. Det förekommer dock även att bibliotek anser att låntagarna själva får avgöra vad som är bra eller dåligt om de inte frågar bibliotekarierna om hjälp.

En inställning som också förekommer är att man anser att urvalet görs innan Internet installeras på biblioteken. Frågan blir alltså inte om biblioteket ska erbjuda ett fritt Internet eller ej, utan om Internet över huvud taget ska inskaffas. Har biblioteket redan kopplat upp sig så ska informationen vara fri. Vidare anser man här att det borde gå att applicera samma urvalsprinciper gällande kvalitet för tryckt material på information som tillhandahålls via nätet. Skillnaden är dock att med tryckta medier äger urvalet rum vid inköpstillfället, och om ett bibliotek råkat köpa en dålig bok lånas denna ändå ut, vilket inte alltid är fallet när biblioteken skaffat Internet för sina låntagares räkning.

Ytterligare en kommentar som dyker upp under denna fråga är att bibliotek har uppfattat det som att framförallt ungdomar ser Internet som en mer tillförlitlig källa än det tryckta utbudet, och flera bibliotek anser att det är svårt att få kännedom om hur tillförlitligt informationen på nätet är.

4.4. Påtryckningar

De bibliotek som har känt av vissa påtryckningar utifrån anger att dessa är frågor och önskemål från låntagare som önskar att biblioteken ska utöka möjligheten att använda datorer och Internet. Vanligt är att de önskar att fler datorer ska installeras, därefter följer önskemål om chat, möjlighet att spela spel, snabbare datorer och möjlighet att ladda ner filer till diskett.

Endast ett bibliotek har känt av påtryckningar från annat håll än låntagarna, nämligen från lokala kristdemokrater som haft synpunkter på bibliotekets verksamhet, men det är inget som de låtit sig påverkas av.

5. Diskussion kring enkätundersökningens resultat

De svar som jag fått in från de deltagande biblioteken, ger en homogen bild av vilken inställning som svenska folkbibliotek har vad gäller Internetreglering på bibliotek. Inga stora avvikelser och skillnader för hur Internet tillhandahålls och regleras förekommer bland de undersökta biblioteken. Till en början såg jag detta enbart som en nackdel, men under arbetets gång kom jag att inse att resultatet inte tydligt visade på en misslyckad undersökning utan helt enkelt visade en verklighetstrogen bild. Vad som gör detta möjligt att anta är avsaknaden av debatt, Balslevs och Rosenqvists rapport om nordiska bibliotekarier, sammantaget med mitt undersökningsresultat.

Anledningen till det enhetliga förhållande som undersökningen visar på kan tänkas vara att det bland bibliotekarier finns en generell uppfattning om vad som är rätt och fel, vad som anses vara information med kvalitet och vad som anses som oseriöst. Redan innan Internet gjorde sitt intåg i de svenska biblioteken, fanns det en diskussion om bra och dålig information. Detta visas till exempel i Balslev och Rosenqvists rapport där undersökningsresultatet visar just på en ganska enhetlig inställning till källors olika innehåll, inte bara bland svenska bibliotek utan bland bibliotek i hela Norden.

Min undersökning visar att det finns två olika aspekter på Internetreglering. Dels finns det en teknisk begränsning som görs för att biblioteksanvändarna inte ska komma åt alla program som normalt finns på bibliotekens datorer, dels finns det en innehållsmässig reglering. Det är den senare som jag valt att fokusera på i min undersökning.

I stora drag kan det innehållsliga reglerna sammanfattas i följande övergripande punkter:

- Regleringen fungerar som en förbindelse, att låntagaren skriver under på att följa bibliotekets Internetregler.
- Biblioteken försöker skydda barn från vad man bedömer som olämplig information.
- Reglerna fungerar som en kontroll att inget otillbörligt dyker upp på skärmarna.
- Reglerna står för ett slags kvalitetsgaranti.

På biblioteken betraktas Internet helt enkelt som en del i övriga samlingar och behandlas därefter. Detta framkommer i de svar som getts av de bibliotek som svarat på enkäten genom att det anges att Internet ska underkastas samma krav på kvalitet, mångsidighet och neutralitet som övriga medier. Huvudtanken med att installera Internet är att främja seriös informationssökning bland källor som i så stor utsträckning som möjligt motsvarar bibliotekens monografier och tidskrifter. Mitt undersökningsresultat visar alltså på att Internet inte ses som ett fristående medium, utan att det underkastas i stort sett samma kvalitetskriterier som annat biblioteksmaterial, och det bör även användas på samma sätt. Ett resultat som i och för sig inte är förvånande eftersom bibliotekariers bedömning av kvalitetskällor antagligen inte förändras beroende på medium. Det finns dock en svårighet med Internet som inte förekommer vid inköp av andra medier. Nämligen att det är omöjligt för bibliotekarierna att sortera bort alla icke kvalitativa webbresurser som existerar. Det är inte ens möjligt att identifiera alla icke kvalitativa webbresurser som existerar. Samtliga bibliotek i min undersökning anser att det är lika viktigt som problematiskt att

avgöra vad som är kvalitet och vad som inte är det vad gäller Internet som det är med böcker, skivor, video och tidskrifter.

5.1. Slutsatser

Jag har uppfattat det som att inom biblioteksvärlden finns det sedan ganska långt tillbaka en underliggande uppfattning om vad som är kvalitetsinformation, vilket även avspeglas i de undersökta bibliotekens inställning. Uppsatsens första frågeställning rör ju hur enskilda svenska bibliotek kan välja att reglera Internet för publik användning. Enkätundersökningen har visat på att regler delvis utformas för att garantera något slags innehållslig kvalitet på de sidor som biblioteksanvändarna kan nå via bibliotekens publika datorer, vilket bland annat kan knytas an till Balslevs och Rosenqvists rapport. Utöver de innehållsmässiga skälen, skapas regler även för att ge biblioteket skydd mot klagomål, om det visar sig att datorerna används otillbörligt.

6. Den svenska debatten kring Internetreglering på folkbibliotek

Den svenska offentliga diskussionen kring hur enskilda folkbibliotek kan reglera Internetanvändningen för sina användare, har inte varit särskilt utbredd. Inga svenska organisationer har utmärkt sig särskilt i debatten, men jag har ändå valt att utgå från tre stycken. Dessa är BiS, BIBSAM och FAIFE. Anledningen till att jag valt dessa organisationer är att BiS är en av de få svenska organisationer som uttryckt åsikter i Internetfrågan, och det är i deras tidskrift "Bibliotek i Samhälle", som en stor del av den svenska Internetdebatten finns. De enda som däremot har tagit ställning mot censurering är BIBSAM och FAIFE, en internationell organisation där Sverige är medlem. I övrigt är det endast enskilda personers, bibliotekariers och journalisters åsikter som ventilerats i de artiklar som finns att tillgå inom området och som jag redogör för.

6.1. Den svenska debatten på riksdagsnivå

I Sverige finns ännu ingen lag liknande amerikanska CIPA, Children's Internet Protection Act, (se vidare s.30-31), utan andra lagar, såsom våra grundlagar och andra lagar, kan även appliceras på nätet. Det står dock helt klart att det inte är något brott mot grundlagen då enskilda bibliotek inför restriktioner gällande Internetanvändningen. Det finns ingen svensk lag som förbjuder biblioteken att själva välja vad som ska köpas in och erbjudas. Även om bibliotekslagen finns särskilt för att reglera biblioteksverksamheten, nämner den inte alls vilket innehåll ett bibliotek ska, eller bör ha, menar Eva Alvelid bibliotekarie vid stadsbiblioteket i Skellefteå (Alvelid 1997, s.27). Detta har heller inte ifrågasatts. Däremot har det i samband med debatten om det behövs särskild lagstiftning för Internet diskuterats kring bibliotekens roll som Internetförmedlare.

En övergripande debatt kring regleringen av Internetanvändningen för allmänheten vid bibliotek och skolor startade i riksdagen den 13 mars 2000, då Johnny Gylling (kd) riktade en interpellation (2000/01: 39) i ämnet om filtrering av Internet till statsrådet och demokratiministern Britta Lejon (s). Gylling inleder med att ta upp en del av Internets fördelar, som till exempel att demokratin kan stärkas och att människor från hela världen kan komma varandra närmare. Men han tar även upp att samtidigt som Internet växer, ökar också tillgången till mängden pornografi och nazistisk propaganda ständigt. Konsekvenserna blir att det blir allt svårare för vuxna att skydda barn från skadlig information. Att installera filterprogram på datorer i skolor och bibliotek är en möjlig lösning på detta problem, menar Gylling.

Med hänvisning till regeringens proposition 1999/2000:86 fastslår Gylling att

"Av avgörande betydelse för den framtida tilliten till internet [sic] är att föräldrar, all personal inom förskola, skola och fritidsverksamhet och andra vuxna har möjlighet att skydda barn från olagligt och skadligt innehåll som t.ex. kan ta sig uttryck i våldsspel, pornografi och rasistisk propaganda" (prop. 1999/2000:86, s.117).

Ingenting görs dock från regeringens håll för att motverka den destruktiva information som finns på Internet, menar Gylling. Han anser att det vore rimligt att begränsa tillgången till vissa webbsidor som innehåller rasism och pornografi i de fall då Internet

tillhandahålls av skolor och bibliotek. Detta eftersom dessa datorer bekostas av skattemedel (Gylling 2000).

Lejon svarar med att fastslå att Internet främjar grundläggande rättigheter såsom yttrandefrihet och informationsfrihet. Eftersom det är statens skyldighet att se till att alla människor får tillgång till dessa rättigheter, bör det endast i undantagsfall vara möjligt att begränsa dessa friheter. Begränsningar får heller aldrig hota den fria åsiktsbildningen. Visserligen finns det en stor mängd pornografiska och rasistiska sidor på nätet, men både grundlagar och vanlig lag gäller även här. Därför ska möjligheterna att i lag reglera Internetanvändningen vara ytterst begränsade.

Däremot ser Lejon inga som helst hinder för de som tillhandahåller Internet, bland andra skolor och bibliotek, att fritt utforma egna regler för användning av datorer eller att installera filter om man så vill (Lejon 2001a).

Återigen tar Gylling till orda och påminner om mängden tvivelaktig information som barn kan få tillgång till på Internet. Han kritiserar här efter Lejons passiva hållning i frågan, och hänvisar till ett citat ur IT-propositionen hämtat från avsnittet ”Skydd av barn från skadligt innehåll”. Innehållet pekar på att det ligger i samhällets intresse att skydda barn från skadlig information, även om dess innehåll inte strider mot någon lag. Skolor och föräldrar är några av dem som bör anstränga sig för att barn inte ska få tillgång till rasistisk propaganda, överdrivet våld eller pornografi. Men ansvaret vilar inte enbart på enskilda utan även på staten och enskilda branschers självsanering (Gylling 2001a).

Härefter svarar Lejon ytterligare en gång med att återigen poängtera att rådande lagstiftning även gäller på Internet, och att ytterligare lagstiftning inte behövs. Bättre är det då, så som Gylling också säger, att det finns en fungerande branschsanering. Dessutom påpekar hon att det inte krävs några åtgärder i form av nya lagar. I stället är det som tidigare nämndes, det bästa om varje enskilt bibliotek, skola eller institution som ger allmänheten tillgång till Internet, själva gör lämpliga regleringar (Lejon 2001b).

Debatten avslutas med att båda ändå fastslår att det är den vuxna omgivningen som bör vägleda barnens Internetanvändning (Lejon 2001c; Gylling 2001b; 2001c). Gylling trycker dock mer på att bästa lösningen är att barnen får tillåtas ta mera av de vuxnas tid, samtidigt som man arbetar för värderingar i skola, på arbetsplatsen och inom familjen (Gylling 2001c)

6.2. Svenska organisationer som deltar i debatten

6.2.1. BIBSAM

BIBSAM är Kungliga Bibliotekets minsta underavdelning. Som huvuduppgift för sin verksamhet har de att verka för samordning och utveckling av informationsförsörjningen inom högre utbildning och forskning. De två huvudsakliga målen de arbetar utifrån är:

- a) de svenska forskningsbibliotekens resurser ska användas och utvecklas optimalt, och att
- b) den fria och öppna tillgång till information, som är en grundläggande förutsättning för ett demokratiskt samhälle, ska upprätthållas och utvecklas (BIBSAM 2000a).

Bland annat intresserar BIBSAM sig för bibliotekarierollens och högskolebibliotekens utveckling. De undersöker vilka effekter problembaserat lärande, och IT-utveckling, sammantaget med ett ökat antal studenter, får för universitetsbiblioteken. I arbetet ingår även att ordna utbildningar för biblioteksanställda, att utveckla och förvalta ansvarsbibliotekssystemet och bibliotekssamarbetet över nationsgränser (BIBSAM 2001b).

Anledningen till att jag valt att ta med BIBSAM är att de gjort uttalanden om Internetreglering på sin webbplats. På frågan om biblioteken har laglig rätt att begränsa informationstillgången på Internet, ges följande svar:

Biblioteken har inte laglig rätt att begränsa tillgången till information på Internet. Ingen censur får förekomma förutom den som regleras i lag, d v s granskning av filmer och video. Även om Internet inte har ett särskilt uttalat grundlagsskydd, har regeringen uttalat att det kan finnas en fara för yttrandefriheten om det ställs krav på begränsningar av Internet på grund av en decentraliserad struktur och varierat informationsinnehåll.

BIBSAMs ståndpunkt är att även om det finns material på Internet som är klart olagligt, t e x barnpornografi, är det inte helt lätt att bli av med detta. Biblioteken kan välja att använda filterprogram för att skydda barn från sådan information, det är helt lagligt. Dilemmat är dock att filterprogram inte enbart sällar bort oönskade webbsidor, utan även helt lagliga. Tyvärr blir därmed också resultatet när biblioteken hindrar tillgången till olaglig information, att man även censurerar Internet. Utifrån olika moraliska uppfattningar, hänsyn och etik som biblioteken måste ta ställning till, kan det anses som både rätt och fel att filtrera Internet, framkommer det på BIBSAMs webbsidor. (BIBSAM 2001a).

6.2.2. BiS - Bibliotek i Samhälle

BiS är en socialistisk, men politiskt obunden, svensk biblioteksorganisation som verkar för "ett demokratiskt samhälle, och ett rättvist biblioteksväsen" (Bis 2000). I verksamheten ingår att verka för att biblioteken fungerar som försvarare och utvecklare av ett demokratiskt samhälle där energi särskilt läggs på att främja kvalitet, folkbildning, att minska kunskapsklyftan och att ge alternativ till kommersiell information.

För BiS är biblioteken en viktig plats för olika kulturer och uppfattningar att mötas och de arbetar efter de handlingslinjer som presenteras i folkbiblioteksutredningen från 1984, och är följande:

1. Att föra en kamp för boken och läsandet
2. Att arbeta för en fri och jämlik tillgång till information
3. Att särskilt uppmärksamma barns behov av böcker och läsning (BiS 2000).

För att genomföra sina mål verkar BiS genom deltagande i samhällsdebatt och biblioteksdebatt, deltagande i andra gruppers aktiviteter om dessa överensstämmer med BiS intressen, och genom att stödja personer som hamnar i kläm på sin arbetsplats för att de arbetar för BiS uppsatta mål (BiS 2001).

BiS syn på biblioteksområdena urval och Internet för allmänheten lyfts fram i *Program för föreningen Bibliotek i Samhälle* och i tidskriften *Bis* under 1999. Biblioteket finns till för alla men inte för all slags information, går det att sammanfatta föreningens inställning till urval. Urvalet är en viktig del av biblioteksarbetet eftersom det är avgörande för vilken bild av världen som ges genom bibliotekets samlingar. Det är inte bibliotekens uppgift att ge tillgång till skildringar av olika former av våld, diskriminering, förtryck eller annat som bryter mot de mänskliga rättigheterna. Bibliotekens uppgift är alltså inte densamma som att skaffa allt som efterfrågas, utan det är att göra rimliga urval. Detta uppfattas visserligen som censur av vissa, för det finns de som resonerar som så att allt finns på Internet, Internet finns i biblioteket och därmed ska allt som finns på Internet finnas tillgängligt i biblioteket. Men så enkelt är det inte, anser man inom BiS. En sådan inställning leder till att de bibliotekarier som resonerar så här bortser från det som folkbiblioteken står för, Det vill säga kvalitet, allsidighet och alternativ till det kommersiella utbudet, menar Ingrid Atlestam styrelseledamot i BiS (Atlestam 1999; BiS 2000).

Men det finns inga färdiga svar på vad som är rätt och fel att införliva i samlingarna, men däremot bör alla val kunna motiveras av bibliotekarierna. Att Internet är ett nytt medium för biblioteken ändrar inget av detta. Bibliotekens uppgift är istället att ge låntagarna kunskaper om Internets möjligheter vid seriös informationssökning och kommunikation, att utnyttja elektroniska dokument för att förbättra kvaliteten på de samlingar som tillhandahålls, att göra ett urval av information online, och att se till att informationssvaga grupper får tillgång till nya former av information (Atlestam 1999 ; BiS 2000).

Frågan om Internet och vad som ska vara tillgängligt framstår inte som den mest centrala delen i BiS verksamhet. Tyngdpunkten ligger istället på demokrati- och jämlikhetsaspekter, där bibliotekets funktion som mötesplats och som minskare av kunskapsklyftor i samhället, spelar stor roll. Men trots allt tar man upp Internetfrågan till viss del. Inställningen kan sammanfattas som att bibliotekarier bör reglera Internetanvändningen för sina användare utifrån samma kvalitetskrav som gäller för andra medier. Internet förändrar inte bibliotekarierollen, utan utökar enbart möjligheterna till informationssökning.

6.2.3. FAIFE - Free Access to Information and Freedom of Expression

Även om FAIFE inte är en svensk organisation, är Sverige medlem i organisationen, som liksom ALA (American Library Association) värnar om den intellektuella friheten.

FAIFE (Free Access to Information and Freedom of Expression) är den del av IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) som utifrån FN:s artikel 19, arbetar inom området för yttrandefrihet (Ristarp 1999c). Idag har kommittén representanter från ett 20-tal länder, däribland Sverige (IFLA/FAIFE 2002).

FAIFE arbetar utifrån FN:s Artikel 19 i den *Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna* som lyder enligt följande:

“Envar har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet för envar att utan ingripanden hysa åsikter och frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar genom varje slags uttrycksmedel och utan hänsyn till gränser” (Mänskliga rättigheter 1985, s.69).

Redan i denna definition antyds FAIFEs inställning genom att alla har rätt att söka information utan att någon blandar sig i, och detta oberoende av medium. Alltså kan det tolkas som att Internetanvändningen inte ska regleras av biblioteken eftersom man då arbetar mot FN:s stadgar.

Stor vikt läggs även vid UNESCOs "Folkbiblioteksmanifest" som lyder

"Frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling är grundläggande mänskliga värden. De kan bara förverkligas genom välinformerade medborgare med möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och därigenom spela en aktiv roll i samhällslivet. Medborgarnas egna deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar, kultur och information. [...] Folkbiblioteket skall som lokalt kunskapscentrum göra alla slag av kunskap och information lätt tillgänglig för sina användare. [...] Folkbibliotekets samlingar och utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar."(Folkbiblioteksmanifestet, Skolbiblioteksmanifestet 2000, s. 9-10).

FAIFE:s uppgift är framförallt att vägleda IFLA i frågor av internationell betydelse för bibliotek och bibliotekarier vad avser den fria tillgången till information och yttrandefriheten, inklusive, men inte begränsat till, 1) censur av biblioteksmaterial; 2) ideologiska, ekonomiska, politiska eller religiösa påtryckningar som medför begränsningar av den fria tillgången till information eller restriktioner för bibliotekarier och andra informationsspecialister som förmedlar referens- eller annan informationservice (Ristarp 1999c).

Det är även FAIFE:s uppgift att aktivt arbeta för främjandet av yttrandefriheten och bibliotekens roll som informationsförmedlare. Inom organisationen ser man det som bibliotekariens grundläggande uppgift att förmedla den information som efterfrågas av biblioteksanvändarna. FAIFE försöker därför att göra bibliotekarierna mer medvetna om, och få dem att arbeta aktivt för, främjandet av informations- och yttrandefriheten (Ristarp 1999c).

I huvuddrag arbetar FAIFE utifrån tre mål. För det första arbetar organisationen med att samla in information från bibliotek runt om i världen som gäller informations- och yttrandefrihet, alltså material om bibliotekens situation i förhållande till intellektuell frihet. Man har även verkat för en allmän policy inom området, (Ristarp 1999c) vilket har genomförts. I mars 1999 antogs ett generellt policydokument rörande bibliotek och intellektuell frihet. IFLA slår där fast att alla människor har en grundläggande rätt att uttrycka tankar, känslor och åsikter offentligt, vilket i sin tur är nödvändiga för fri tillgång till information. Det är bibliotekens uppgift att värna om dessa rättigheter. I dokumentet *Statement on Libraries and Intellectual Freedom*, uppmanas IFLAs medlemmar att arbeta efter följande mål:

- Bibliotek tillhandahåller tillgång till information, idéer och uttryck för skapande fantasi. De tjänar som ingångsport till kunskap, tankar och kultur.
- Bibliotek tillhandahåller oumbärligt stöd för livslångt lärande, självständigt beslutsfattande och kulturell utveckling både för individer och grupper.
- Bibliotek bidrar till vidmakthållandet och utvecklingen av den intellektuella friheten och hjälper till att trygga grundläggande demokratiska värden och allmänna mänskliga rättigheter.

- Bibliotek har ett ansvar för att både garantera och underlätta tillgången till uttryck för kunskap och intellektuell aktivitet. Därför ska bibliotek anskaffa, bevara och göra tillgänglig en så rik mångfald av material som möjligt för att avspegla samhällets pluralism och skiljaktigheter.
- Bibliotek ska säkerställa att urvalet av och tillgången till material och tjänster styrs av yrkesmässiga överväganden och inte av politiska, moraliska och religiösa åsikter.
- Bibliotek ska anskaffa, organisera och förmedla information fritt och motsätta sig varje form för censur.
- Bibliotek ska ställa material, hjälpmedel och tjänster till förfogande för alla användare på lika villkor. Det får inte förekomma någon form av diskriminering på grund av ras, tro, kön, ålder eller annan orsak.
- Biblioteksanvändare ska ha rätt till personlig ostördhet och anonymitet. Bibliotekarier och övrig bibliotekspersonal får inte för utomstående avslöja användares identitet eller det material som de använder.
- Bibliotek finansierade av allmänna medel och till vilka allmänheten äger tillträde ska upprätthålla principerna om den intellektuella friheten.
- Bibliotekarier och andra anställda i sådana bibliotek har en plikt att upprätthålla dessa principer.
- Bibliotekarier och annan professionell bibliotekspersonal ska uppfylla sina förpliktelser både gentemot arbetsgivare och biblioteksanvändare. I händelse av konflikt mellan dessa förpliktelser har ansvaret mot användaren företräde.
(Ristarp 1999a, s.6-8).

Slutligen ska organisationen försöka hjälpa bibliotek, bibliotekarier och biblioteksföreningar som upplever att deras rättighet till informations- och yttrandefrihet utsätts för kränkningar (Ristarp 1999c, s.7).

På FAIFEs webbplats finns ett antal dokument som visar att organisationen ställer sig negativ till att undanhålla biblioteksanvändare viss information på Internet. Tydligt är att filter inte anses som en bra lösning. Flertalet länkar finns till dokument som kritiserar filteranvändning, däribland sådana publicerade av ALA. Däremot finns inga länkar till dokument skrivna av förespråkare. Dessutom ingår det i organisationens handlingsprogram för 2001-2003, att under rubriken ”fri tillgång till digital information” skapa ett ”IFLA Internet Manifesto” som ger bibliotek och bibliotekarier riktlinjer vad gäller fri tillgång till information på Internet (IFLA/FAIFE 2001). Det framkommer dock inte helt klart om man anser att Internetanvändningen på folkbibliotek inte alls ska regleras av biblioteken själva. I vissa dokument pratas det nämligen om att bibliotekariers kunskaper ska tas till vara i stället för att använda filter, vilket kan innebära att det ändå är acceptabelt att enskilda bibliotek använder regler för allmänhetens Internetanvändning, men bara om de är skapade av bibliotekarier.

De flesta dokument där Internetreglering diskuteras handlar om filteranvändning. Här framställs det att bibliotekarier, tillsammans med skolor och politiker, använder tekniska hjälpmedel för att sälla bort information som de själva inte har förståelse för, och som de antar att ingen annan heller vill ta del av. Men det här förändrar bibliotekariernas grundläggande uppgifter att arbeta för informationsfrihet, kunskapsorganisation och som läsfrämjare. När det gäller Internet förlitar sig de flesta hellre på företag och tekniska lösningar än bibliotekariers gedigna kunskaper om informationsförmedling, och därför installeras ofta filter på publika datorer. Men förutom att filter inte kan fungera eftersom de helt bygger på teknik, skapas en väldigt enkel bild av en komplex värld, där enbart vissa gruppers värderingar förs fram. Men detta ses inte som det allra farligaste med filter, utan det är hur barn och ungdomar påverkas. Om filter är installerat på de datorer som barn och unga använder för

informationssökning, hindras de ifrån att lära sig kritiskt tänkande, anser Alvin M Schrader filosofie doktor inom biblioteks- och informationsvetenskap vid universitetet i Alberta (Schrader 1999).

6.3. Den allmänna svenska debatten kring Internetreglering på folkbibliotek

Att försöka hitta material om den svenska debatten kring hur biblioteken erbjuder sina användare Internet har varit ganska svårt. Det visade sig särskilt problematiskt att hitta artiklar i dagspressen som kretsade kring de problem jag intresserat mig för. I de flesta fall redogjordes endast för hur barn kommit åt att titta på pornografi på skolors eller biblioteks Internetdatorer. Inte heller i våra svenska bibliotekstidskrifter har frågan debatterats i någon större omfattning, även om de flesta artiklar i ämnet finns att tillgå i dessa tidskrifter. I stället har tyngdpunkten i många fall lagts på frågan om vad Internet ska vara bra för, på olika tekniska aspekter och jämlikhets- och demokratiaspekten. En viss debatt kring IT på bibliotek har dock förts i *BiS*, vilken är den tidskrift som den socialistiska biblioteksförbundet Bibliotek i Samhälle ger ut. Men även här har diskussionen till stor del rört jämställdhets- och demokratiaspekter, anser Lena Lundgren ordinarie styrelseledamot i BiS (Lundgren 1995, s.21) och en debatt kring hur Internet egentligen förändrar bibliotekens verksamhet efterlyses (Borg 2001, s.11)

Informationstekniken har framförallt kommit att få tre huvudfunktioner inom den svenska biblioteksverksamheten. Dessa är att öka tillgången till register och kataloger, att ge tillgång till nya medietyper, t e x CD-ROM, och att ge biblioteksbesökarna möjlighet att följa med i IT-utvecklingen. Till sistnämnda funktion hör möjligheten att använda olika program som t e x ordbehandling och i vissa fall tillgång till information på Internet. Även efter införandet av IT på biblioteken, har biblioteken dessutom fortfarande en viktig roll i att försöka överbygga informationsklyftan i samhället, d v s skillnaden mellan de som har tillgång till den nya tekniken och de som inte har det (Atlestam 1996, s.117-127).

Den debatt som förts i BiS är liksom den som förts mellan de olika organisationer som jag redan redogjort för fokuserad kring urval och yttrande- och informationsfrihetsfrågan. Att välja medier till bibliotekets samlingar är en av bibliotekariernas grundläggande uppgifter, som på grund av Internet har förändrats. De ekonomiska och utrymmesmässiga ramar som finns för tryckta medier existerar inte för Internet. Trots det är det inte så lätt att bara välja bort oönskad information (Alvelid 1997, s.26-27). Det är fortfarande viktigt att biblioteken arbetar för kvalitet och mot kommersialismen. Ett exempel på detta är att biblioteken via sina Internetdatorer kan erbjuda en mängd dagstidningar som ger en annan bild av världen än de tryckta som finns i tidningsshyllorna (Atlestam 2001, s.7-9). Det är framförallt viktigt att ge biblioteksanvändarna tillgång till information på Internet som de inte själva har råd med. Detta gäller särskilt databaser som biblioteken har möjlighet att prenumerera på (Borg 2001, s.12).

Att helt förbehållslöst göra all information på Internet tillgänglig är inte önskvärt. Men inte heller användningen av filter är det. Det bästa är om biblioteken är tydliga med varför Internet erbjuds och vilket syfte som ligger bakom inköp av Internetdatorer. Detta görs lämpligast genom att varje enskilt bibliotek utformar skriftliga regler som

ska accepteras av datoranvändarna innan de får tillgång till datorerna (Alvelid 1997, s. 26-27 ; Borg 2001, s.12).

Allt viktigare blir också bibliotekariernas roll som pedagog och som vägledare i användningen av bibliotekens resurser. Bibliotekarierna måste helt enkelt bli bäst på Internet och lära datoranvändarna var bra information finns på nätet, så att bibliotekets resurser nyttjas på bästa sätt. Däremot är det inte bibliotekariernas uppgift att lära ut hur tjänster som e-post och chat används (Atlestam 1998, s. 657; Borg 2001, s.2). Internet försätter också bibliotekarierna i ytterligare en problematisk situation, å ena sidan ska de värna om mänskliga rättigheter och informationsfrihet, å andra sidan måste de hitta ett sätt att förhålla sig till lagligt, men ändå stötande material, på Internet, anser Anna Dahl bibliotekarie på Nationalmuseum och Moderna museets bibliotek (Dahl 2000, s.5). Men att enskilda bibliotek använder Internetregler innebär inte någon inskränkning i yttrande- och informationsfriheten menar Atlestam, biblioteken hindrar ju ingen från att uttrycka sig, men alla yttranden och all slags information måste inte vara tillgänglig i biblioteken (Atlestam 2001, s.7-9).

Vissa anser att installation av filterprogram på alla publika datorer är bästa lösningen för folkbiblioteken, medan filtermotståndarna menar att detta draget till sin spets innebär en form av censur (Dahl 2000, s.5). Borg anser att filter inte ska användas, däremot är det bra om vissa datorer reserveras för vissa tjänster och att det från barndatorerna endast går att komma in på ett antal utvalda webbsidor (Borg 2001, s.12). Dahl håller med om att det borde vara självklart att biblioteken utan att inskaffa filter ska få sätta tydliga gränser för vad som är tillåtet och vad som inte är det. Gränser är nödvändiga för att ta hänsyn till dem som inte vill utsätta sig för pornografi eller nazistiska webbplatser, de som vill hitta sådant gör det säkert ändå (Dahl 2000, s.6).

Även i den svenska debatten finns det fria ordets förespråkare. Den som hörts mest i sammanhanget är Jan Ristarp, aktiv inom FAIFE och före detta styrelseledamot. Enligt Ristarp är det inte bara länder med dåligt utvecklade bibliotek som brister i främjandet av den intellektuella friheten, utan detta sker även inom nordiska bibliotek. Om biblioteken ska verka för att yttrandefriheten och den intellektuella friheten fungerar i praktiken, måste alla slags åsikter finnas representerade i biblioteken, även sådana som uppfattas som förkastliga och avskryvbara av den stora majoriteten. Om dessa inte finns representerade i samlingarna, kan biblioteken inte med rätta uttrycka att de främjar en öppen debatt och demokrati. Det finns ingen anledning till att enbart utifrån innehålls art vägra inskaffandet av viss information, till exempel tidningar från nazistiska grupper eller pedofilföreningar. Brister dessa i kvalitet finns det dock anledning för biblioteken att neka inköp (Ristarp 1999, s.10).

Under våren 2000 fördes en debatt i Kvällsposten kring Internetanvändningen på stadsbiblioteket i Malmö. Artikelserien inleddes med att Magnus Sjöholm, kulturskribent på Kvällsposten, kritiserade biblioteken för att för skattemedel ge tillgång till pornografi. Det som Sjöholm framförallt reagerade på var att han vid ett besök vid Malmö stadsbibliotek uppmärksammade att en grupp ungdomar lätt fick tillgång till pornografi på bibliotekets datorer, trots att dessa var avsedda för tidnings och tidskriftsläsning, och detta utan att någon i personalen reagerade. Visserligen fanns lappar uppsatta som tydligt talade om vad som inte var tillåtet, men Sjöholm menar att detta inte var tillräckligt. När ungdomarna lämnat biblioteket, undersökte han vilka webbsidor som datorn varit uppkopplad till under dagen. Av 176 besökta sidor, var

endast fyra tidningar eller tidskrifter, medan 37 gick till sidor med uppenbart pornografiskt innehåll. Resterande webbplatser tillhörde bland andra e-postdistributörer, resebyråer och chattsidor.

Denna incident är dock inte den enda som Sjöholm råkat ut för vid sina biblioteksbesök. Även tidigare har han upplevt vad han kallar för personalens bristande attityd gentemot Internetanvändningen. Bland annat har han märkt att bibliotekarierna struntat i att ungdomar chattat på en dator som inte var avsedd för detta ändamål. Han har även observerat att en av bibliotekarierna hjälpt en bekant att skicka e-post från en dator där e-post inte var tillåtet att använda, samtidigt som ett tiotal personer stod i kö för att få tillgång till en ledig Internetdator. Bibliotekarierna måste börja ta eget ansvar inför de regler man själva skapat, avslutar Sjöholm (Sjöholm 2000).

Stadsbiblioteket i Malmö svarade genom Thomas Jentzsch, avdelningschef för nyhetsmedier. Han menar att Sjöholm tar i alltför mycket, vilket tar död på en eventuell seriös debatt. De beskyllningar om att personalen dels ägnar sig åt bekanta på andra låntagares bekostnad, dels att personalen struntar i de regler de själva skapat, stämmer inte alls menar Jentzsch. Han hänvisar till en undersökning av stadsbiblioteket som gjorts av studenter på Malmö högskola, vilken visar på motsatta förhållanden. Enligt denna fungerar bibliotekspersonal och besökare bra tillsammans, och att ej tillåtna aktiviteter vid datorerna genast avbryts (Jentzsch 2000).

Nu var det inte endast Jentzsch som reagerade på Sjöholms inlägg i debatten, utan även Kristian Lundberg, författare och kulturskribent på Kvällsposten gör ett inlägg. Lundberg menar att det inte är säkert att vi vill ha bibliotekarier som in i minsta detalj kontrollerar vad besökare gör när de sitter vid datorerna. Han frågar sig också hur man ska förhålla sig till sådant som reseannonser och kontaktförmedling i dagstidningar, om denna typ av information inte är tillåten via Internet. En gränsdragning som blir allt svårare eftersom det idag inte är så lätt att avgöra vad som är en tidning och vad som är en webbsida (Lundberg 2000).

7. Den amerikanska debatten kring Internetregler på folkbibliotek

I USA har diskussionen kring huruvida lagar kan reglera Internetanvändningen på bibliotek bland annat resulterat i "Communications Decency Act" och "Children's Internet Protection Act". Dessa lagförslag presenteras tillsammans med olika amerikanska organisationers ståndpunkter för hur de anser att Internet ska tillgängliggöras för allmänheten på folkbibliotek, i följande kapitel. Anledningen till att jag valt att redovisa resultatet efter vad enskilda organisationer anser, är att dessa organisationernas ståndpunkter är framträdande i den amerikanska debatten

7.1. Den amerikanska debatten kring lagförslag

Bland de första amerikanska försöken att genom lagstiftning reglera innehållet på Internet återfinns "Communications Decency Act" (CDA), ett lagförslag som lades fram 1995 och som antogs som lag av president Bill Clinton (Landier 1997). CDA innebar att det inte endast skulle vara straffbart att sprida oanständigt och uppenbart kränkande material till minderåriga, utan enskilda Internetleverantörer skulle bli ansvariga för vad enskilda datoranvändare skickade med e-post, publicerade på en webbsida eller skickade till en nyhetsgrupp (Plummer enl Landier 1997).

De som förespråkade CDA menade att en lag var nödvändig eftersom Internet ger minderåriga tillgång till sådant som annars endast finns i särskilda video- och bokhandlar, enbart avsedda för en vuxen kundkrets. Med andra ord pornografi. Andra menade däremot, däribland flera domare, att CDA skulle bryta mot grundläggande rättigheter såsom yttrandefriheten, och att den ständigt pågående kommunikation som sker över Internet därför inte får kontrolleras av några myndigheter. Landier anser också att det inte är ett bra sätt att försöka skapa nationella lagar för att försöka kontrollera en global företeelse. CDA gav sken av att försöka sig på detta, men det skulle vara ett omöjligt företag att försöka tvinga andra länder att ta hänsyn till amerikanska lagar, helt enkelt eftersom detta lätt skulle kunna skapa internationella konflikter. Enligt Landier var det många som inte insåg att redan existerande lagar även gällde för Internet, och att det därmed var helt onödigt att skapa specifika lagar som endast gällde Internet. Till exempel skulle de lagar som rör den amerikanska pressen även kunna gälla för det som publicerats på Internet. (Landier 1997).

Senare överklagades lagen av bland andra ACLU, och under 1996 förkastades CDA av USAs högsta domstol, med anledningen att den bröt mot "First Amendment". USAs konstitution skapades redan 1787, och häri definieras de amerikanska medborgarnas grundläggande rättigheter. "First Amendment" är det första tillägget som gjordes till konstitutionen. Detta skedde redan 1791 i syftet att stärka varje människas individuella rättigheter till religionsfrihet, yttrandefrihet och mötesfrihet. I sin helhet lyder "First Amendment"(Constitutions of the United States of America 1997, s.568)

Congress shall make no law respecting an establishment of religion, or prohibiting the free exercise thereof; or abridging the freedom of speech, or of the press; or the right of the people peaceably to assemble, and to petition the Government for a redress of grievances (Constitutions of the United States of America 1997, s.573).

Även om syftet med att försöka skydda barn genom att skapa CDA var gott, ledde det till att även vuxnas möjlighet till informationssökning och kommunikation på Internet reducerades kraftigt. Utifrån innehållet på nätet och dess kvalitet fastslog därför domstolen att Internet, liksom andra former av tryck och åsiktsyttrande, behöver skyddas (Beeson, Hansen & Steinhardt 1997). Men problemet med att barn kan hitta olämplig information på Internet fanns fortfarande kvar.

Senare försök i USA att genom lagstiftning försöka kontrollera hur Internet tillhandahålls av folk- och skolbibliotek har lett fram till Children's Internet Protection Act (CIPA), en lag som antogs i april 2001. Lagen innebär att skolor och bibliotek som tar emot statliga medel för att inskaffa Internet, måste installera filter som skyddar barn mot information vars innehåll kan ifrågasättas.

CIPA innebär att skolor och bibliotek tekniskt ska förhindra tillgång till bilder som är (A) oanständiga; (B) barnpornografiska; (C) skadliga för minderåriga. Skadligt för minderåriga betyder i sin tur bilder, foton eller andra visuella verk som (A) visar liderligt intresse för nakenhet och sex; (B) avbildar, beskriver eller representerar något på ett sätt som är uppenbart stötande. Det gäller till exempel faktiska eller simulerade normala eller perversa sexuella handlingar; och (C) material som saknar konstnärligt, litterärt, politiskt eller vetenskapligt värde för barn och unga (Ardito 2001).

CIPA förespråkas bl a av AFA (American Family Association) som genom följande citat klargör sin inställning:

“Congress has rightfully exercised its moral and legal authority to balance the constitutional rights of all citizens to the detriment of none,” [...]“CIPA is nothing more than a reasonable regulation designed to provide a safe environment for society's most innocent and vulnerable citizens - its children.” (AFA 2001a).

Även FFL (Family Friendly Libraries) framhåller lagförslaget som något positivt. De anser att allmänheten blir tryggare om pornografi på Internet inte längre är tillgängligt för barn (FFL 1999).

Men precis som med CDA finns det de som kritiserar och opponerar sig mot CIPA. Bland dessa finns ALA (American Library Association) som uttrycker oro för att lagen ska:

”Forcing libraries to choose between funding for telecommunications services and new computer hardware and censoring access to such vital resources like medical or political information means library users will lose—especially those in the most poverty-stricken and geographically isolated areas of the country”(Ardito 2001).

ALA har även i vissa delstater utmanat lagstiftarna och anmält dem för att bryta mot ”First Amendment”, något som de konservativa grupperna i det amerikanska samhället ser kritiskt på. I mars 2002 kommer en rättegång att inledas som kanske kommer att fastslå att CIPA bryter mot ”First Amendment” (ALA 2001).

Om det visar sig att CIPA inte bryter mot ”First Amendment”, hamnar biblioteken i en problematisk situation. För vilken sida som biblioteken än väljer att stödja, blir resultatet inte särskilt lyckat. Om lagen inte följs dras bidrag in och om den följs, medför det att barn och vuxna hindras att ta del av material som av staten klassas som olämpligt (Ardito 2001).

7.2. Amerikanska organisationer aktiva i debatten

I den amerikanska debatten om Internet på folkbibliotek har många olika ståndpunkter märkts, både från personer och grupper som är väl insatta i biblioteksarbete och från grupper utanför biblioteken. Jag har valt att redogöra för tre av de organisationer som jag har uppfattat som vanligt förekommande i amerikanska tidskriftsartiklar som diskuterar frågan om Internetreglering på folkbibliotek. I följande avsnitt presenteras organisationerna ALA (American Library Association), AFA (American Family Association) och FFL (Family Friendly Libraries).

7.2.1. AFA - American Family Association

AFA, American Family Association, är en ideell organisation med stark kristen anknytning, vars mål är att värna om de traditionella värdena i samhället vari man anser att kärnfamiljen har en central roll. Framförallt är AFA engagerade i frågan om hur olika media påverkar samhället.

Enligt AFA är det underhållningsindustrin som till viss del bär ansvar för ett minskat intresse för de traditionella värdena som håller Amerika friskt och sunt. De drar till exempel paralleller mellan hur sex på TV hör ihop med sociala frågor som tonårsgraviditeter och spridning av AIDS. Men organisationen är inte för censur, så som det definieras enligt lag, däremot efterlyser man ett ökat ansvar hos medieproducenter. För att få till stånd en förändring väljer AFA att attackera de kommersiella företag som ger stöd till program som de anser som olämpliga. Det kan exempelvis röra sig om tv-serier som man anser propagera för homosexualitet (AFA 2000a).

AFA uttalar sig inte generellt i biblioteksfrågor, utan enbart i frågan om hur låntagare ska få tillgång till Internet på bibliotek. Organisationen ser negativt på biblioteksorganisationen ALA och motsätter sig starkt ALAs ståndpunkt att det är så enkelt att den information som man inte gillar på nätet, behöver man helt enkelt inte titta på. Över huvud taget anser AFA att ALA är ett stort problem eftersom de har stort inflytande över de amerikanska biblioteken, och eftersom organisationen starkt motsätter sig användandet av filter på bibliotekens publika datorer. Detta menar AFA är som att uppmana biblioteken att ge barn tillgång till pornografin på nätet (AFA 2000b).

Enligt AFAs grundare, Donald E. Wildmon, har biblioteken ett visst ansvar för de barn som växer upp på den ort som biblioteket ger service till. Wildmon uppmanar biblioteken till att bli en del av samhället och att lyssna till föräldrars åsikter och farhågor, och att hjälpa till att hålla barnen i säkerhet. Vidare menar han att man på individnivå måste försöka bekämpa det järngrepp som ALA, enligt honom, håller biblioteken i (AFA 2000b).

7.2.2. FFL - Family Friendly Libraries

Även FFL, Family Friendly Libraries, är en ideell organisation med medlemmar med varierande bakgrund, däribland bibliotekarier. Liksom AFA värnar de om traditionella värden och om att göra biblioteken till vad de anser vara en säker plats för barn. Bland annat vill organisationen öka medvetenheten om vikten av att skydda barn från olämpligt vuxenmaterial som kan finnas i biblioteken. Dessutom vill de öka medvetenheten hos allmänheten och biblioteken om att biblioteken tillhör sina skattebetalare, och att de därför ska ta hänsyn till och spegla deras behov och moral.

FFL arbetar för att bibliotek ska ta större hänsyn till barn, så att de skonas från olämplig information, och för att de ska inse att föräldrars åsikter är av stort värde för biblioteken. Inom organisationen strävar man också efter att få till en debatt med sina åsiktsmotståndare, i det här fallet de som enligt FFL påpekar att barn inte påverkas av information i visuella medier och de som menar att barn har rätt att ta del av vilken information de vill eftersom även barns rättigheter skyddas av "First Amendment".

För att minska missförstånden rörande FFLs ståndpunkt kring vad de anser om Internet på folkbibliotek, finns ett klart uttalat förhållningssätt, som lyder:

- Internet är ett viktigt redskap för dagens folkbibliotek.
- Möjligheten att filtrera information på Internet är också ett viktigt redskap för biblioteken, eftersom det hjälper till att anpassa Internet efter samhällets värderingar.
- Beslut kring hur Internet ska användas vid enskilda bibliotek blir bäst om de fattas av bibliotekarier i samarbete med lokala politiker.
- Regler kring Internetanvändningen ska skapas och offentliggöras innan Internet installeras i biblioteket. Främsta anledningen är att de då kommer att respekteras.
- Filter på vuxen- respektive barndatorer kan vara olika.
- Bibliotekarier bör samarbeta med föräldrar om vad som är lämplig Internetanvändning för barn.
- Internetregleringen på biblioteken ska överensstämma med samhällsnormer och lagar. Om biblioteket inte prenumererar på tryckta erotiska tidskrifter, ska sådana inte heller finnas tillgängliga via Internet.
- Fri tillgång till Internet är ingen rättighet, utan ett privilegium. Skattebetalare ska inte behöva bidra till att bekosta vissa individers användning av pornografi på nätet. De som inte är nöjda med hur biblioteken begränsar Internetåtkomsten för sina användare, kan skaffa Internet hemma.
- Att använda filter innebär ansvarstagande, inte censur.
- ALA är en privat organisation som enbart ger uttryck för sina egna åsikter, inte absoluta sanningar.
- Bibliotekspersonalen ska inte behöva arbeta i en hotfull miljö, vilket kan vara fallet då de måste konfrontera personer som inte följer bibliotekets regler för Internetanvändningen.

FFLs inställning till ALA är att de är en arrogant, monopolistisk lobbyinggrupp som både kontrollerar största delen av dagens bibliotekarieutbildning, och har stort inflytande över övrig biblioteksverksamhet. Men detta räcker inte. ALA påverkar även övriga samhället, menar man inom FFL. Detta genom sin inställning till bland annat homosexuellas rättigheter och för att ALA förespråkar barn och minderårigas tillgång

till information som berör sexualitet, både i och utanför biblioteket. På grund av sin storlek, har ALA förmått de flesta delstater att anta "Library Bill of Rights", riktlinjer som ALA förespråkar, som om den stod för grundläggande rättigheter. Överhuvudtaget anser Craft och Toombes, som framför FFLs ståndpunkt, att ALA har en arrogant hållning gentemot den publik de finns till för, och allra minst är de "family-friendly"(Craft & Toombes).

7.2.3. ALA – American Library Association

ALA, American Library Association, är en omfattande organisation vars medlemmar bland annat arbetar inom områdena bibliotek och förlag. Det övergripande målet för organisationen lyder:

The mission of the American Library Association is to provide leadership for the development, promotion and improvement of library and information services and the profession of librarianship in order to enhance learning and ensure access to information for all (ALA 1997).

De områden ALA framförallt arbetar inom är följande:

- **Mångfald.** Organisationen arbetar aktivt med att få färgade och handikappade att intressera sig för bibliotekarieyrket, och för att bibliotekens samlingar och service ska vara tillgängliga för alla.
- **Utbildning och det livslånga lärandet.** Organisationen erbjuder bibliotekspersonal löpande fortbildning, och erbjuder livslångt lärande till alla människor genom olika varianter av biblioteks- och informationsservice.
- **Jämlik tillgång till bibliotekens tjänster för alla människor, oavsett kön, ålder, hudfärg, fysiskt tillstånd och inkomstförhållanden.**
- **Intellectuell frihet, d v s man värnar om friheten att alla ska få läsa vad de vill, och få söka information om vad de vill, eftersom det är en demokratisk rättighet som anknyter till "First Amendment".**
- **För läs- och skrivkunnigheten under 2000-talet.** Att kunna läsa, skriva, söka och använda information är nödvändigt i dagens globala informationssamhälle. ALA stöder biblioteken i deras arbete att lära barn och vuxna dessa ovärderliga kunskaper (ALA 1997).

ALA och de bibliotek som följer deras rekommenderade riktlinjer, arbetar till stor del utifrån "Library Bill of Rights", en policy baserad på "First Amendment". Policyn innehåller sex grundläggande huvudpunkter för biblioteksverksamhet, och lyder som följer:

The American Library Association affirms that all libraries are forums for information and ideas, and that the following basic policies should guide their services.

- I. Books and other library resources should be provided for the interest, information, and enlightenment of all people of the community the library serves. Materials should not be excluded because of the origin, background, or views of those contributing to their creation.
- II. Libraries should provide materials and information presenting all points of view on current and historical issues. Materials should not be proscribed or removed because of partisan or doctrinal disapproval.
- III. Libraries should challenge censorship in the fulfillment of their responsibility to provide information and enlightenment.
- IV. Libraries should cooperate with all persons and groups concerned with resisting abridgment of free expression and free access to ideas.

- V. A person's right to use a library should not be denied or abridged because of origin, age, background, or views.
- VI. Libraries which make exhibit spaces and meeting rooms available to the public they serve should make such facilities available on an equitable basis, regardless of the beliefs or affiliations of individuals or groups requesting their use. (ALA 2000a)

Skillnaderna mellan ALAs ståndpunkter och AFAs och FFLs uppfattningar om reglering, blir tydliga genom ALAs mycket kritiska förhållningssätt till avlägsnandet av någon som helst slags information från biblioteken. Enligt ALA är censur

... the suppression of ideas and information that certain persons—individuals, groups or government officials—find objectionable or dangerous. It is no more complicated than someone saying, "Don't let anyone read this book, or buy that magazine, or view that film, because I object to it!" Censors try to use the power of the state to impose their view of what is truthful and appropriate, or offensive and objectionable, on everyone else. Censors pressure public institutions, like libraries, to suppress and remove from public access information they judge inappropriate or dangerous, so that no one else has the chance to read or view the material and make up their own minds about it. The censor wants to prejudge materials for everyone (ALA 2000c).

Enligt ALA uppstår censur då personer eller påtryckande grupper finner vissa resurser tvivelaktiga, och lyckas med att få skolor, bibliotek m fl. att inte erbjuda dessa till sina användare. Naturligtvis finns det inte någon praktisk möjlighet för ett enskilt bibliotek att tillhandahålla allt, varför ett visst urval måste göras. Men ett sådant urval görs med tanke på att samlingarna ska spegla en rad olika ämnesområden och åsikter på ett neutralt sätt. Censur däremot är en pågående process där en person eller grupp utesluter viss information, eftersom de finner den stötande och inte vill att andra ska få ta del av den. Med andra ord så är det inte fråga om censur så länge som bibliotek inte väljer bort material på grund av de idéer som presenteras där och en önskan att skona låntagarna från dessa (ALA 2000c). De som i de flesta fall förespråkar censur är, enligt ALA, uppriktigt engagerade personer eller grupper som är övertygade om att avlägsnandet av visst material, kan förbättra samhället, skydda barn och återinföra glömda traditionella värden. De är uppriktiga i sin tro att viss information är så avskyvärd att den inte borde finnas. Ännu en vanligt förekommande inställning, menar ALA, är att censurförespråkaren är så övertygad om att dennes uppfattning om rätt och fel är så bra att resten av samhället måste ta del av den. De upplever det som om att individer, institutioner och även samhället svävar i fara om all information tillåts utan förbehåll. Men, menar ALA, vad dessa personer oftast inte tänker på är att om de lyckas förbjuda material de inte tycker om idag, kan andra i framtiden se det som ett föredöme för att förbjuda sådant dessa personer och grupper faktiskt anser vara bra (ALA 2000c).

Naturligtvis finns det dock visst material som även ALA anser inte bör vara tillgängligt och som heller inte är det. Men det är sådant som USAs högsta domstol betraktar som obscen, barnpornografi, kränkande eller uppmuntrande till lagförbrytelser, och som därmed inte skyddas av "First Amendment". Det är denna definition som ALA arbetar efter (ALA 2000c).

Vilken är då ALAs inställning gällande Internet på folkbibliotek? När ett bibliotek väljer att tillhandahålla Internet för sina låntagare utökas tillgången till information kraftigt genom de elektroniska dokumenten. Men en del av den information som blir tillgänglig motsvarar inte det urval som görs vid inköp av andra biblioteksmedier, och skulle därmed inte köpas in i någon annan form. Men enligt ALA är det inte enskilda bibliotekariers konflikträdsla och personliga åsikter som ska styra tillgången till

kontroversiella digitala dokument. Det är istället upp till varje låntagare att avgöra vad som är lämpligt att titta på och vad som inte är det (ALA 2000a). Bibliotekarierna kan inte förutsäga vilka källor som bäst kommer att svara mot enskilda personers informationsbehov, och de ska därför inte göra några begränsningar baserade på användarnas ålder, utbildningsnivå, social tillhörighet etc. (ALA 2000b).

En stor del av den amerikanska debatten handlar om vem som ansvarar för barns tillgång till vissa typer av information. ALA menar att ett bibliotekssamlingars variationsrikedom och allsidighet inte ska få försämrats på grund av att barn kan få tillgång till samma information som vuxna. Det är inte bibliotekens uppgift att övervaka och skydda barnen utan föräldrarnas. Om en förälder inte vill att deras barn ska läsa viss litteratur eller titta på vissa sidor på Internet får de själva se till att det inte händer. Biblioteken har som skyldighet, inte att passa barn, utan att ge alla låntagare lika tillgång till information, en skyldighet som gäller för såväl barn som vuxna (ALA 2000b). Därför bör de bibliotek som har särskilda barnavdelningar även ge barnen tillgång till en stor mängd information inom olika åsiktsriktningar, så att de kan lära sig kritiskt tänkande. Man måste dessutom vara medveten om att även barns rättigheter skyddas av "First Amendment" och därför har endast föräldrar eller målsman rättigheten och ansvaret att begränsa de egna barnens tillgång till någon elektronisk källa (ALA 1997 reviderad 2000).

7.3. Den amerikanska debatten om användningen av filterprogram

Ett sätt för enskilda bibliotek att reglera datoranvändningen och som ofta diskuteras är installation av filter. För att med filter reglera åtkomsten av webbsidor finns det flera alternativ. Till att börja med finns det program som blockerar sidor som innehåller vissa ord. Det finns också filter som endast visar sidor som bedömts som lämpliga. Dessutom förekommer rankning av sidor, vilket Landier benämner "self rating systems", där endast godkända värderade sidor görs tillgängliga (Landier 1997), och slutligen finns det filter som helt och hållet spärrar en typ av tjänst, till exempel chat eller e-post.

Att använda filter innebär att ett mjukvaruprogram som skapats och sålts av kommersiella företag installeras. Dessa filter hindrar datoranvändarnas tillgång till vissa sidor utifrån olika slags databaser. Antingen sker blockeringen utifrån en databas som skapats i programmet, eller så väljs sidor bort utifrån en databas som finns utanför programmet. Tyvärr är det inte alltid som dessa databaser konstrueras med omsorg. I vissa fall förekommer det att de sidor som ska blockeras väljs ut av en enda person. Vissa skulle kanske anse att denna situation kan liknas vid enskilda bibliotekariers professionella urvalsarbete, men egentligen finns inga större likheter. Detta dels beroende på att en enskild anställd hos ett företag som skapar filter och bakomliggande databaser inte har tid att sätta sig in i vad varje källa som bedöms verkligen handlar om, dels att det inte är några bibliotekarier som utför arbetet utan just anställda hos privata företag, vilka måste ta hänsyn till företagets intressen. Konsekvensen blir att slutprodukten skiljer sig beroende på vilket företag som producerat filtret, påpekar Jonathan Wallace, amerikansk advokat (Wallace 1997; ACLU 1999). Varken Wallace eller ACLU nämner dock att det kanske inte heller finns tid och möjlighet för bibliotekarier att gå igenom alla källor på Internet. Däremot måste de anses ha bättre förutsättningar för att kvalitetsbedöma webbsidor när de väl dyker upp på skärmen, men det torde vara orimligt att tro att bibliotekarier kan sitta och bedöma varenda webbsida innan Internet tillgängliggörs för låntagarna.

Att installera filter betraktar Wallace heller inte som vanligt urvalsarbete. För det första så behöver biblioteken inte ta hänsyn till antalet hyllmeter då man börjar erbjuda Internet. Wallace jämför blockerandet av en webbsida med att helt enkelt plocka bort en bok från bibliotekets hyllor. Ett bibliotek som väljer att skaffa Internet skaffar tillgång till hela Internet. Det kräver eftertanke, och en omfattande process, för att avgöra vad som inte är lämpligt (Wallace 1997). Ofta saknas det dessutom möjlighet för bibliotekarierna att få tillgång till en lista över de sidor som filterprogrammet blockerar, vilket medför att de inte kan bedöma dessa utifrån sina professionella kunskaper. I förlängningen medför det även nackdelar för de som publicerar information på nätet, genom att de inte har möjlighet att veta vilka bibliotek som inte ger åtkomst till deras sidor (Beeson, Hansen & Steinhardt 1997).

Det är dock inte enbart sätten att välja ut sidor som ska blockeras som skiljer sig mellan olika filter. De olika programvarorna har även olika kriterier för bedömning av webbsidor, det vill säga hur gränsen dras mellan lämplig och olämplig information. Till de ämnen som betraktas som olämpliga hör våld, pornografi, antisemitism, rasism, alkohol etc. Tyvärr tas ingen hänsyn till olika aspekter på dessa ämnen, utan filtren blockerar utan åtskillnad alla de sidor som innehåller dessa ord. Resultatet blir att Internetanvändare ibland även förhindras tillgång till viktig information som borde vara åtkomlig. Detta gäller till exempel ämnesområden inom konst, kvinnors hälsa, politik,

religion, litteratur etc. (ACLU 1999). Men även mer känsliga sidor skulle ibland vara lämpliga att få tillgång till, exempelvis vid skolarbete om judeförföljelsen eller upplysning om alkohol (Wallace 1997). För skolor och bibliotek är det istället bättre att sätta upp regler för ungas datoranvändning i kombination med undervisning i hur man anser att Internet ska användas, menar man inom organisationen ACLU (ACLU 1999).

Även om ett bibliotek väljer att använda filter på alla sina datorer, kan det dock finnas möjlighet att fråga bibliotekarierna om lov att titta på sidor som väljs bort av filterprogrammet. Tyvärr kan denna attityd medföra att besökare inte vågar fråga på grund av att de vill ha information om något privat och känsligt ämne, t ex alkohol- eller abortfrågor (ACLU 1999). Vanligast är dock att biblioteken endast använder filter på de datorer som används av barn och unga. Men inte heller detta är en bra lösning, eftersom även minderåriga har laglig rätt att ta del av vissa sidor som blockeras. Lösningen skulle istället kunna vara att bibliotekarierna väljer ut ett antal sidor som rekommenderas för och är särskilt lämpliga för barn (Beeson, Hansen & Steinhardt 1997).

Förutom filterprogrammen förekommer diskussion kring "Internet rating systems" och "self-rating systems", vilka är metoder för klassificering av innehållet på webbsidor (Landier 1997; Beeson, Hansen & Steinhardt 1997). Värderingen kan dels göras av den enskilde person som skapat sidan, eller av den som tillhandahåller den. Enligt Landier kan det finnas fördelar med att använda frivilliga "rating systems", framförallt genom att de skyddar barn från olämpliga Internetsidor (Landier 1997).

Beeson, Hansen och Steinhardt som alla verkar för organisationen ACLU (American Civil Liberties Union), är dock inte av samma uppfattning. De menar istället att all slags filtrering av Internetresurser är en kortsiktig lösning eftersom olämplig information bara sällas bort för ögonblicket. Som långsiktig lösning ser de filter som direkt olämpligt att använda, eftersom de ser risken att informationen på Internet blir allt mer homogen, där stora företag kan betala för att deras sidor ska bedömas som bra. Därför kommer de som står för lite avvikande åsikter att vara de första som drabbas av denna sällning. Vidare anser de att det är orimligt att kräva att Internetanvändare själva ska censurera det innehåll de publicerar på Internet. Detta menar de är ett bakslag för den amerikanska traditionen av yttrandefrihet och dessutom bryter det mot "First Amendment". Ytterligare en risk som de ser i användningen av "self-rating systems" för webbsidor är att det kan skapa en mur mellan USA och övriga världen. Eftersom de sidor som inte värderats inte kan läsas, innebär det att en stor mängd information kommer att försvinna, då resten av världen inte använder samma metod för att bestämma innehållslig kvalitet. Viktigt att komma ihåg då ungefär hälften av informationen på Internet skapas i andra länder än USA (Beeson, Hansen & Steinhardt 1997).

7.3.1. AFA, FFL och ALA

Hittills har jag enbart tagit upp den allmänna diskussionen kring användningen av filter, men naturligtvis är detta en fråga som även förekommer, mer eller mindre tydligt, inom enskilda organisationer.

AFA (American Family Association) och FFL (Family Friendly Libraries) förespråkar användningen av filter, medan ALA (American Library Association), är emot sagda användning. AFA, FFL och ALA har tydliga ståndpunkter vad gäller filterprogram. AFA anser att filter är bra, både för barn och vuxna. Barn skyddas vid filteranvändning

från sex, våld och grovt språk, medan vuxna skyddas från frestelser och utförandet av omoraliska handlingar. Filter hjälper alltså både barn och vuxna att leva upp till målet att vara en god kristen. De påpekar också att det är av största vikt att filtret aldrig märks, d v s att det fungerar säkert och att olämpliga sidor därför aldrig kommer upp på skärmen (AFA 2001b).

FFL menar att Internet är ett viktigt redskap i dagens bibliotek, men det är även filter. FFL anser att filterprogram är ett viktigt hjälpmedel, som kan användas för att anpassa biblioteken efter den ort som de ger service till. Till exempel så menar de att skattemedel inte ska finansiera tillgängliggörande av pornografi i biblioteken. Dessutom påpekar de att bibliotekspersonalen har rätt att slippa arbeta i en miljö där pornografi förekommer, vilket underlättas av filterprogram (FFL a).

Eftersom ALA motsätter sig alla informationsbegränsande åtgärder som inriktar sig på laglig information, vill de inte se att bibliotek väljer att installera filter på sina datorer. Några uttalanden har gjorts, som särskilt kan kopplas ihop med filterfrågan. Det första av dessa är att alla människor, både barn och vuxna, har rätt att ta del av vilken information de vill (ALA 2000a). Att filter på biblioteksdatorer för allmänheten inte skulle vara accepterat utifrån denna grundläggande inställning, anser jag som uppenbar. Om filter används, kommer informationsutbudet på något sätt att begränsas. Vidare anser ALA att informationstillgången inte ska påverkas av enskilda personers uppfattning om vad som är lämpligt eller olämpligt (ALA 2000a), vilket förmodligen blir resultatet om olika personer manuellt sitter och bedömer webbsidor. Olika personer har olika föreställningar och fördomar om sin omgivning, vilket kommer att vara omöjligt att helt bortse ifrån. Därför kommer de tillåtna sidorna på Internet att vara utvalda utifrån personliga uppfattningar om rätt och fel.

Ytterligare åsikter som ALA uttrycker, och som kan appliceras på filterproblemet, är att biblioteken inte har ansvar för vilken information som barn tar del av, det har enbart föräldrarna (ALA 2000a). Här är det tydligt att de anser att det aldrig finns någon anledning för något bibliotek att sälla i Internetutbudet, inte ens då det gäller barn. Om föräldrarna inte vill att deras barn ska komma åt vissa webbsidor, får de själva se till att barnen inte tittar på dessa. ALA menar också att det är tragiskt att de som strävar efter att censurera bibliotekens utbud, gör det av välvilja och omtanke om barnen (ALA 2000c). Här dras alltså paralleller mellan censur och begränsning av Internetsidor, vilket tydligt pekar på att även filterprogram är censur.

8. Diskussion kring textanalysens resultat

Den svenska och den amerikanska debatten om hur Internet bör erbjudas till allmänheten via folkbiblioteken, innehåller både likheter och skillnader. De grundläggande frågorna och problemen är i stort sett, men i USA finns det flera organisationer som aktivt arbetar med frågan. Detta är en faktor som jag anser påverkat diskussionens omfattning. I Sverige är förhållandena något annorlunda, med få organisationer som arbetar för bibliotekens syn på Internet. Likheterna finns till viss del istället i vilka frågor som diskuteras och hur regleringen för bibliotekens publika datorer ser ut.

En av de största skillnaderna som jag har funnit mellan den svenska och amerikanska allmänna Internetdebatten är att olika amerikanska organisationer är mer aktiva än de svenska i frågan. BIBSAM och BiS saknar, förutom att BiS arbetar för fri och jämlik tillgång till information, uppsatta mål motsvarande de som AFA, FFL och ALA har gällande Internet. FAIFE däremot, har en uttalad policy rörande informationsfrihet, men ännu inte någon specifik för Internet.

8.1. De svenska biblioteksorganisationernas inställning

BIBSAM, som är en av de två helt svenska organisationer som jag studerat i uppsatsen, fastslår endast att det finns ett dilemma med Internet. De förespråkar emellertid inte någon särskild synvinkel utan fastslår bara att biblioteken inte har laglig rätt att begränsa informationsutbudet på Internet. Detta betyder inte att BIBSAM inte vill se någon som helst reglering av Internet. Det kan till exempel vara bra att använda filter i vissa lägen, men så fort dessa filtrerar bort laglig information leder filtreringen till censur, vilket är problemets kärna. Liksom BIBSAM så uppmärksammar BiS att det uppstår problem då Internet finns allmänt tillgängligt på biblioteken, men de anser att bibliotekariernas uppgift är densamma som alltid, det vill säga att göra kvalitetsbedömning och urval av olika källor, och de nämner inget alls om filter. Inte heller FAIFE har någon klart definierad gemensam inställning till hur de anser att folkbiblioteken bör reglera Internet för sina användare, däremot har organisationen tydliga mål för arbetet med att främja informationsfriheten vilket framkommer genom yttrandena

”Bibliotek ska anskaffa, organisera och förmedla information fritt och motsätta sig varje form för censur.” (Ristarp 1999b, s.10)

och

”The right of access to information and ideas is vital for any society. If citizens are to participate and make informed choices, they must have access to political, social, scientific and economic information and cultural expressions. They need access to the widest range of ideas, information and images. Freedom, prosperity and the development of society depend on education as well as on unrestricted access to knowledge, thought, culture and information.”(FAIFE 2002)

Jag tolkar dessa yttranden som att FAIFE starkt betonar att det är viktigt att alla har lika rätt till information, oavsett om informationen innehåller extrema åsikter, och därmed finns det ingen anledning att tro att dessa mål inte kan appliceras på folkbibliotek och Internet.

Även BiS uttrycker att de arbetar för fri och jämlik tillgång till information, vilket ju kan tolkas som att de ligger nära FAIFE och ALA i uppfattning. Men så är antagligen inte fallet. Jag tolkar det här som att fri och jämlik innebär att de som inte har tillgång till Internet hemma, eller har råd att köpa böcker för den delen, får tillgång till detta på biblioteken i samma utsträckning som de informationsstarka får i hemmen. Denna slutsats drar jag eftersom BiS uttryckligen säger att urval måste göras vad gäller Internet, likväl som för andra biblioteksmedier. Däremot tas det inte upp hur detta ska vara möjligt att genomföra i praktiken, vilket skulle vara intressant.

8.2. De amerikanska biblioteksorganisationernas inställning

Inom den amerikanska debatten är det dock tydligare än i den svenska att det finns olika sätt att se på Internetproblemen. De tre amerikanska organisationer som jag studerat arbetar alla aktivt för att åstadkomma förändringar av det ena eller andra slaget som rör folkbibliotek, Internet och informationsfrihet. Bland dessa organisationers ståndpunkter syns två motpoler. Dels finns det ALA som inte vill reglera Internetanvändningen eftersom detta skulle vara ett hot mot grundläggande rättigheter, medan den andra sidan, dit AFA och FFL hör, istället ser till vikten av att skydda barn från olämpligt material, och förespråkar därför reglering. De påtryckningar som kommer från dessa olika sidor påverkar biblioteken och tvingar dem att välja sida, även om resultatet inte alltid blir det mest önskvärda, från bibliotekariernas perspektiv sett.

FFL och AFA är två amerikanska organisationer som arbetar för att bevara traditionella värderingar. För medlemmarna i dessa båda framstår ALA som en arrogant organisation som är en del av själva Internetproblemet. Anledningen till detta beror till viss del på att ALA anser att var och en har rätt att inhämta den information som man anser sig behöva, och för dem som inte gillar något som finns på Internet är lösningen så enkel som att de inte behöver titta på det. Men för AFA och FFL är detta inte ett val för enskilda personer att göra. De menar att det är bibliotekariernas uppgift i sin roll som fostrare att ta ansvar för vilken information de barn som besöker biblioteket får tillgång till.

De organisationer som jag tagit upp har alla olika riktlinjer som styr verksamheten. I dessa är det lätt att tolka in olika saker beroende på personliga uppfattningar och föreställningar. Anledningen till detta är att riktlinjerna ofta är väldigt övergripande och som motståndare är det möjligt att förstärka negativa sidor hos dessa. Förespråkare kan naturligtvis göra tvärtom och förstärka positiva egenskaper. De flesta punkter som redovisar organisationernas mål anser jag som trovärdiga, men det finns undantag. Ett exempel på detta som jag särskilt reagerade på, är ett yttrande från FFL om att bibliotek vägrar att tala om för föräldrar vad deras barn har lånat, samtidigt som de kan lämna ut personliga uppgifter om låntagarna till ALA. Men ALA arbetar för att biblioteksanvändare ska få vara anonyma i bemärkelsen att biblioteken inte ska lämna ut några som helst uppgifter om informationssökningar, boklån, referenssamtal etc., inte ens i rättsliga sammanhang (ALA 2000d). Likaså har FAIFE tagit ställning för att biblioteksanvändare ska ha rätt till ostördhet och anonymitet, biblioteken får alltså inte lämna ut uppgifter om låntagarna. Ganska många amerikanska bibliotekarier borde rimligtvis åtminstone ändå känna till ALAs syn på låntagarinformation, och kanske även FAIFEs sammanfallande inställning. Jag tycker därför att det verkar motsägande att bibliotekarier skulle arbeta mot två stora biblioteksorganisationers

rekommendationer. Även i amerikansk lag måste det finnas sekretessbestämmelser som hindrar biblioteken att lämna ut uppgifter hur som helst. Min personliga uppfattning är därför att FFLs påstående är tvivelaktigt, vilket ger organisationen mindre trovärdighet i mina ögon.

8.3. De amerikanska bibliotekariernas situation

Överhuvudtaget ger innehållet i artiklar och elektroniska dokument ett intryck av ett tvunget val för de amerikanska biblioteken, som saknas eller åtminstone inte är lika framträdande för de svenska. Dilemmat blir tydligt vid en jämförelse av yttranden som gjorts i debatten. AFA och FFL hävdar att ALA är en del av Internetproblemet och att de i stort sett förespråkar att barn får tillgång till pornografi. ALA däremot ser det som en självklarhet att alla ska få tillgång till den information som de vill ha. Lösningen är enkel, det som uppfattas som stötande behöver man som datoranvändare helt enkelt inte titta på. Men det som jag uppfattar som det viktigaste i ALAs inställning är att de ser en fara i att allmänhetens tillgång till information kan inskränkas. För AFA och FFL framstår det som om att det viktiga inte är att alla får tillgång till all information, utan att de får tillgång till vad de anser som lämplig information, vilket då ALA tillsammans med bland andra Ristarp och Beeson, Hansen och Steinhardt bedömer som en fara för samhället. För mig framstår det som om det saknas en ordentlig diskussion mellan de olika sidorna. Var och en framför vad de anser som rätt och fel, men ingenstans möts de olika åsikterna för att skapa eventuella kompromisser. Båda sidor står hårdnackat fast vid sina åsikter vilket leder till att det skapas två motpoler som står mot varandra. Bibliotekarierna i sin tur balanserar mittemellan dessa i ett försök att tillfredsställa allas krav. I debatten framstår det som om det hela tiden handlar om att välja det minst smärtsamma, inte att handla utifrån de kunskaper som bibliotekarierna har om informationskällor och låntagare. Och vilket val bibliotekarierna dessutom än gör, så får det konsekvenser. Väljer de till exempel att tolerera CIPA eller installera filter, blir biblioteksorganisationerna upprörda. Väljer de däremot att inte följa CIPA mister biblioteket bidrag, och används inte filter så finns risken att en mängd klagomål kommer att leda till att datorerna måste tas bort helt och hållet.

Med utgångspunkt i Berrys uttalande, blir dilemmat för de amerikanska bibliotekarierna som han tar upp, tydligt här. Han menar ju att det finns en uppdelning i två motpoler där den ena gruppen anser att det är bättre att använda filterprogram än att lita till bibliotekariers kompetens, medan den andra försvarar "First Amendment" hur långt som helst. (I sig ett märkligt uttalande eftersom Berry själv är aktiv inom ALA och det är väl den organisation som tydligast framstår som en försvarare av allas grundläggande rättighet till information, och som också kan gå ganska långt i sitt försvar av "First Amendment".) Berrys slutsats i samband med uttalandet är att det är relativt tydligt vilken sida som bibliotekarierna måste välja, alltså den sida som förespråkar allas rätt till fri informationsinhämtning, det vill säga den sida som Berry själv förespråkar. Men jag anser att valet för bibliotekarier inte alltid är så enkelt. Eftersom det nu finns en åsiktsuppdelning mellan olika intressenter, anser jag att bibliotekarierna bör vara ganska neutrala, deras uppgift är ju ändå att ge service till den ort där biblioteket finns. Om bibliotekarierna sedan engagerar sig i ALAs verksamhet utanför arbetsplatsen är en sak, men jag tror inte att det är så lätt att tydligt välja ståndpunkt inom ramarna för biblioteksverksamheten, eftersom det är så många olika typer av människor som möts där.

8.4. Amerikanska lagförslag och svensk riksdagsdebatt

Även frågan om lagstiftning kan vara ett bra sätt att reglera Internet har debatterats både i Sverige och USA. Som vid andra delområden inom Internetfrågan, har dock den amerikanska diskussionen fått mer omfattande konsekvenser och resultat. I Sverige har frågan relativt nyligen tagits upp av kristdemokraternas Johnny Gylling och demokratiministern Britta Lejon. Som Gylling uttrycker det, så anser han att regeringen gör alltför lite för att försöka få bort vad han kallar destruktiv information, d v s pornografi och nazistisk propaganda, från Internet. Lejon försvarar de lagar som redan finns och anser att det inte behövs särskilda lagar för Internet eftersom rådande lagstiftning även gäller för nätet. Deras diskussion har dock inte lett till några förändringar. Det bör dock tilläggas att både Lejon och Gylling tycker att det är acceptabelt för bibliotek att använda filter. Men det framkommer ändå en viss splittring i frågan, där det framstår som om Gylling kan tänka sig mer omfattande reglering av Internet från myndigheters sida. Nu råkar Gylling tillhöra kristdemokraterna, jag vet inte om det är en ren tillfällighet, eller om det finns en viss likhet mellan de svenska och amerikanska förespråkarna för lagstiftning rörande Internet. Den likhet jag då kan se ligger i att i båda länderna förespråkas särskilda lagar av personer med anknytning till en kristen grupp eller parti.

I USA har också förespråkarna för särskilda lagbestämmelser för Internet haft större framgång än motsvarande i Sverige. Min uppfattning är att det antagligen beror på att de är en större grupp. Först lyckades de amerikanska lagförespråkarna få igenom "Communications Decency Act", som gjorde det straffbart att ge barn och ungdomar tillgång till oanständig och kränkande information. CDA förkastades dock av USAs högsta domstol under 1996, med motiveringen att den bröt mot "First Amendment". Försöken att reglera Internet slutade dock inte här. Så sent som april 2001 antogs istället "Children's Internet Protection Act" (CIPA), som medför att skolor och bibliotek som inte förhindrar att unga får del av oanständiga bilder på Internet mister finansiella bidrag.

8.5. Användningen av filterprogram

Även frågan om filtrering av Internetinformation kan vara en bra lösning för biblioteken, har diskuterats flitigare i USA än i Sverige. En undersökning som gjorts har visat att en så stor del som 17% av de svenska folkbiblioteken har valt att använda filter. Motsvarande siffra för USA är ungefär densamma (Edwardsson & Elofsson 2000). AFA och FFL är de representanter i min studie som framförallt förespråkar filteranvändningen i den amerikanska debatten. De anser att filter framförallt är ett bra sätt att förhindra barns tillgång till våldsamt och pornografiskt innehåll, men också att vuxna skyddas från frestelser om filter används. Det finns även de som kritiserar filtren, däribland ALA, som tillsammans med några artikelförfattare, Landier och Beeson, Hansen och Steinhardt, anser att filter inte är ett lämpligt sätt att göra Internet säkrare. Deras argument är framförallt att filtreringen sker alltför godtyckligt och medför att stora mängder viktig och laglig information försvinner samtidigt med den olämpliga. Mellan dessa befinner sig BIBSAM, som tycker att det är fritt fram för biblioteken att använda filter, så länge som inget lagligt försvinner, vilket egentligen är ett uttalande som inte säger någonting eftersom det är praktiskt omöjligt att enbart hindra åtkomsten

till olaglig information genom filteranvändning. Beroende på vilken sida man själv företräder går det att tolka inställningen som både för och emot filter.

Visserligen har vissa aspekter på problemet tagits upp, till exempel användningen av filter, men det görs inte i en debatterande form. Det konstateras helt enkelt bara att filter används av en viss procent av biblioteken, och man redogör för varför vissa bibliotek valt att använda denna metod.

8.6. Den svenska debatten i tidningar och tidskrifter

Den svenska debatten som skett genom dagstidningar och bibliotekstidskrifter visar som jag tidigare antytt, på ett fåtal diskuterade områden. Det finns en medvetenhet hos ett fåtal artikelförfattare om att bibliotekarierna befinner sig i en svår situation, där de dels ska värna om yttrandefriheten och dels ska förhålla sig till all information på Internet. Förutom Dahl är det framförallt Ristarp som företräder denna diskussion. Han anser att bibliotekariernas åsikter om olika källors innehåll inte ska få avgöra om man tillhandahåller dessa eller inte. Kvaliteten är det enda som ska vara avgörande. Innebär detta att Ristarp anser att biblioteken ska köpa in tvivelaktigt material i fall de håller tillräckligt hög kvalitet, på bekostnad av inköp av populärvetenskapliga och seriösa tidskrifter? Eftersom bibliotekens budgetar i många fall kan vara ganska begränsade, innebär ett sådant förslag att bibliotekarierna antagligen måste välja bort något annat. Fast sedan går det ju alltid spekulera i om det någonsin kommer att bli så att bibliotekarier betraktar exempelvis förnekandet av koncentrationsläger etc. som tillförlitligt och trovärdigt och väljer att köpa in det. Med Internet blir det dock en annan sak eftersom det här inte finns samma behov av att ta hänsyn till finansiella ramar vid inköp.

Det har även förekommit ett fåtal artiklar i dagspressen då det uppstått problem på biblioteken i samband med låntagares Internetanvändning. Jag har valt att ta upp den debattserie som förekommit exempel för att illustrera detta, och det är artikelserien som skrevs under sommaren 2000 av Magnus Sjöholm, Kristian Lundberg och Thomas Jentsch. Serien visar att det finns en svag motsättning mellan vissa åsikter kring Internetanvändningen på bibliotek, men detta är inte särskilt vanligt förekommande i dagspressen. Visst finns det dock ett antal artiklar som rapporterar om personer som stängts av från Internetdatorerna på sitt bibliotek efter olämplig användning. Men jag har valt att inte ta med dessa, eftersom det saknas en diskussion kring problemet i dessa artiklar.

8.7. Avslutande diskussion

Den allmänna debatten i USA har jag här fått begränsa till diskussionen kring lagförslag och inställningarna hos de tre organisationerna AFA, FFL och ALA. Den svenska debatten, som väl är intressantare än den amerikanska, visar inte på ett större intresse att debattera de problem som kan uppstå för biblioteken då Internet erbjuds till biblioteksanvändarna. Vad jag saknar är framför allt att det i stort sett inte finns någon som tar upp frågorna om Internet ska vara fritt eller ej. En av de få som till viss del driver frågan är Jan Ristarp, vars artiklar publicerats i bland annat *Biblioteksbladet* och *BiS*. Men det har i stort sett nästan helt saknats respons på hans artiklar, och det är kanske därför som det heller inte finns någon debatt. Förklaringen till detta kan helt enkelt vara så att svenska bibliotekarier, och andra som intresserar sig för

informationsfrågor, inte upplever påtryckningar utifrån i samma utsträckning som de amerikanska. Eftersom det inte finns några klara motståndare, leder det antagligen till att debatten inte är så livlig. Är detta då bra eller dåligt? Själv är jag tveksam till hur jag ska förhålla mig. Kanske går det att anta att det inte enbart är ett dåligt tecken att frågan inte diskuteras. Hade det funnits engagerade personer som drivit frågan, hade den antagligen synts mer, men det hade kanske även bidragit till en mer problematisk tillvaro för bibliotekarierna. Med detta menar jag att förhållandena skulle kunna bli mer lika de amerikanska, där olika organisationer och förespråkare drar och sliter i bibliotekarierna för att få dem att ta ställning. Att debatten i stort sett saknas i Sverige kan helt enkelt bero på att både låntagare och bibliotekarier är ganska nöjda med situationen såsom den är, och därmed kan energin läggas på andra frågor.

9. Slutsatser

Uppsatsens frågeställningar är: Hur kan Internetregleringen se ut vid svenska folkbibliotek? Och vilka likheter och skillnader finns mellan Sverige och USA vad gäller diskussionen kring hur Internet bör tillhandahållas på folkbibliotek? De sammantagna slutsatserna som jag drar presenteras i följande avsnitt.

Även om det finns stora skillnader mellan uppfattningarna hos de undersökta biblioteken och den svenska och amerikanska debatten, finns det även gemensamma nämnare. I huvuddrag kan man säga att diskussionerna rör fyra övergripande områden, vilka är kvalitet, fri tillgång till information, organisationer och skydd.

Egentligen kan kvalitet ses som det största området som delvis innefattar de tre övriga, men huvudsakligen menar jag här inställningen till att kvalitetsinformation är detsamma på Internet som i tryckta källor. De bibliotek som deltagit i enkätundersökningen är tydliga med att kvalitetsinformation är innehållsmässigt samma sak, även om mediet skiftar. Jag har också kunnat dra slutsatser att inställningen till kvalitet inte förändrats sedan Internets intåg på folkbibliotek, med utgångspunkt i Balslevs och Rosenqvists rapport.

Likaså finns denna inställning hos amerikanska intressenter och debattdeltagare och hos den svenska organisationen BiS. FFL menar till exempel att det som inte finns i tryckt form i biblioteket, det ska heller inte finnas i elektronisk sådan. Internetutbudet ska därför begränsas, dock inte utifrån bibliotekariernas kunskaper, utan utifrån invånarna på den ort som biblioteket tillhör. Även ALA anser att det är nödvändigt att göra urval (precisering av vilket medium detta gäller saknas dock), men det ska göras på ett neutralt sätt. Bibliotekssamlingarna ska med andra ord spegla olika åsikter och ämnesområden utifrån olika tänkbara förhållningssätt, och så långt är även BiS inställning densamma. Men vidare anser ALA att det är upp till var och en att avgöra vilken information på Internet som är lämplig att titta på. Det är alltså inget val som ska göras av bibliotekarier för att undvika konflikter, medan BiS däremot anser att Internet bör behandlas som andra medier, och alltså kvalitetsbedömas av bibliotekarier. Vidare tolkar jag ALAs yttrande som om de anser att det inte går att betrakta Internet som ett traditionellt medium som behöver anpassas efter bibliotekets utrymme, utan att det ska vara fritt, i meningen att det helt är upp till användarna att avgöra vilka källor som de vill ta del av. Kanske finns det här en likhet i inställning mellan ALA och ett av undersökningens bibliotek där de menar att valet görs innan Internet installeras. När det väl finns på biblioteket är urvalsdiskussionen klar och hela Internet bör vara åtkomligt för biblioteksanvändarna, det vill säga huvudpunkten i problemet är kanske istället om Internet innehåller tillräckligt mycket kvalitetsinformation för att alls erbjudas på folkbibliotek.

Den andra frågan som diskuterats är fri tillgång till information och organisationers inställning till Internetanvändning på folkbibliotek. En av de skillnader som har visat sig under uppsatsarbetet är att på de bibliotek som jag studerat, kopplas inte frågan om yttrandefrihet ihop med frågan om grundläggande rättigheter i samma utsträckning så som man till exempel gör inom den amerikanska organisationen ALA och internationella FAIFE. Bland de bibliotek som deltagit i undersökningen finns

inställningen att Internet på folkbibliotek visserligen kan främja demokrati och yttrandefrihet men då i bemärkelsen att alla får tillgång till en Internetuppkopplad dator.

Den tredje frågan som jag tar upp i uppsatsen är olika organisationers förhållningssätt till Internetreglering på folkbibliotek. I den amerikanska debatten finns en tydlig uppdelning där ALA står i motsats till FFL och AFA. ALA förespråkar att all laglig information på Internet ska vara tillgänglig på biblioteken, medan FFL och AFA anser att både barn och vuxna behöver skyddas från obehaglig information, vilket i de flesta fall innebär pornografi. Det är just pornografin och vilka som kan få tillgång till den på Internet som upptar en stor del av den amerikanska debatten, medan det bland svenska organisationer saknas denna uppdelning, kanske beroende på att det i Sverige finns en mer liberal syn på sexualitet än i USA. Därför finns det kanske inte heller så mycket att diskutera kring innehållet på Internet eftersom bibliotekarierna fortsätter att kvalitetsbedöma information på samma sätt som tidigare, vilket är allmänt accepterat.

Det fjärde området som förekommer är skydd, både för biblioteken såväl som biblioteksanvändarna. Vad debattörerna framförallt är överens om, både i Sverige och USA, är att Internetregler har ett skyddande syfte. I båda fallen finns det delvis en inställning till att regler tillkommer för att skydda biblioteket om det framkommer att någon låntagare använt bibliotekets datorer på ett olämpligt sätt. Det är då inte bibliotekets fel utan enbart låntagarens, eftersom denne inte följt bibliotekets policy. Denna inställning framkommer även i min undersökning där bibliotek anger att Internetreglerna delvis skapas för att skydda biblioteket om någon sysslar med aktiviteter vid datorerna som inte överensstämmer med bibliotekets etiska policy. Detta framkommer även i textanalysen genom Tenopirs artikel. Vad jag kommit fram till är alltså att det finns en viss gemensam uppfattning bland svenska och amerikanska bibliotekarier om varför Internetregler till viss del behövs.

De bibliotek som jag undersökt anger även att regler skapas för att låntagare ska slippa komma i kontakt med stötande och kränkande information på biblioteket. Denna inställning verkar utbredd, samma uppfattning speglas nämligen i de flesta artiklar. Det är ingen som anser att all tänkbar information ska få en plats i biblioteket, dock är vissa mer öppna för alla former av laglig information än andra. Däremot anser vissa, bland andra AFA och FFL, att filter är ett lämpligt sätt att skydda låntagare på. Inga av de undersökta biblioteken använder sig dock av filter, eftersom de anses som ineffektiva, vilket jag ser som ett tecken på att de inte anser att sådana program är lösningen på Internetproblemen.

10. Sammanfattning

Syftet med denna magisteruppsats har dels varit att undersöka hur Internetregleringen kan se ut vid svenska folkbibliotek, dels att undersöka vilka likheter och skillnader det finns i den svenska och amerikanska debatten kring hur Internet bör tillhandahållas på folkbibliotek. Debatten har framförallt följts i bibliotekstidskrifter och via organisationerna ALA, AFA, FFL, FAIFE, BIBSAM och BiS webbplatser.

Uppsatsens empiriska del bestod delvis i att undersöka hur Internet regleras på svenska folkbibliotek. För att genomföra undersökningen gjordes en kvalitativt inriktad enkätundersökning som distribuerades via e-post till ett antal svenska folkbibliotek. Urvalet av deltagande bibliotek gjordes med icke-sannolikhetsurval, d v s urvalet gjordes inte med utgångspunkten att undersökningsgruppen skulle vara representativ för hela området, utan utifrån vilka som troligtvis kunde ge mig en bild av hur Internet kan erbjudas på folkbibliotek. För att ge en fylligare bild av hur Internetanvändningen kan diskuteras, kompletterades enkätundersökningen dessutom med en litteraturstudie på området. Valet av dokument som studerades gjordes efter informationssökning och en första genomläsning. De dokument som verkade relevanta för mitt syfte valde jag att arbeta vidare med, och utifrån dessa valdes både artiklar och organisationer som skulle behandlas i uppsatsen, plus att ytterligare informationssökning genomfördes.

Enkätundersökningens resultat visade på en relativt homogen bild av Internetregleringen på svenska folkbibliotek. De flesta betraktade Internet på samma sätt som andra medier och reglerade mer eller mindre användningen så att Internettillgången motsvarade de fysiska bibliotekssamlingarna i så stor utsträckning som möjligt.

Den del av uppsatsen som behandlar textanalysen av artiklar och webbdokument, visade att debatten i USA är livligare än den svenska, men att de amerikanska bibliotekarierna också har fler aktiva intressenter att ta hänsyn till. Bland annat så finns det aktiva politiska, religiösa och biblioteksanknutna organisationer som intresserar sig för problematiken i samband med att Internet tillhandahålls av folkbibliotek. Debatten i Sverige däremot är knappt märkbar, men jag drar i min diskussion slutsatsen att detta inte enbart behöver ses som en nackdel utan som att svenska bibliotekarier och andra som är intresserade av biblioteksverksamhet har en enhetlig uppfattning om informationskvalitet.

Referenser

ACLU (American Civil Liberties Union) (1999). *Censorship In a Box: Why Blocking Software is Wrong for Public Libraries*, [online]

<http://www.aclu.org/issues/cyber/box.html> [01-07-29]

AFA (American Family Association) (2000a). *General information*, [online]

<http://www.afa.net/about.asp> [01-06-28]

AFA (American Family Association) (2000b). *Library Internet Filtering*, [online]

<http://www.afa.net/lif/> [01-07-01]

AFA (American Family Association) (2001a). New Federal Law Mandates Internet Filtering, *AFA Journal*, June 2001, [online] <http://www.afa.net/journal/june/porn6.asp>

[01-07-01]

AFA (American Family Association) (2001b). *About American Family Filter*, [online]

<http://www.afafilter.com/about.asp> [01-07-01]

ALA (American Library Association) (1997). *American Library Association*, [online]

<http://www.ala.org/pio/alaid.html> [01-06-30]

ALA (American Library Association) (1997 rev.2000). *Questions and answers: Access to Electronic Information, Services and Networks: An Interpretation of the Library Bill of Rights*, [online] http://www.ala.org/alaorg/oif/oif_q&a.html [01-06-30]

ALA (American Library Association) (2000a). *Free Access to Libraries for Minors : An Interpretation of the Library Bill of Rights*, [online]

http://www.ala.org/alaorg/oif/free_min.html [01-07-04]

ALA (American Library Association) (2000b). *Coping with Challenges : Kids and Libraries*, [online] <http://www.ala.org/alaorg/oif/kidsandlibraries.html> [01-06-30]

ALA (American Library Association) (2000c). *Intellectual Freedom and Censorship Q&A*, [online] <http://www.ala.org/alaorg/oif/intellectualfreedomandcensorship.html>

[01-06-30]

ALA (American Library association) (2000d). *Policy Concerning Confidentiality of Personally Identifiable Information about Library Users*, [online] http://www.ala.org/alaorg/oif/pol_user.html

[02-01-02]

ALA (American Library Association) (2001). *CIPA court date pushed back to March 25*, [online] <http://www.ala.org/news/v7n14/cipare.html> [02-01-02]

ALA (American Library Association) (2002). *Banned books week: celebrate your freedom to read: 21-28 September 2002*, [online] <http://www.ala.org/cgi-bin/reghtml.cgi>

[2002-07-07]

Alvelid, Eva (1997). Internet på folkbibliotek = fritt fram för alla?, *BiS*, nr1, s.26-27.

Ardito, Stephanie C., (2001). The New Internet Filtering Legislation, *Information Today* vol.18, iss. 6, s.14-17.

Atlestam, Ingrid (1996). Urmodigt med urval – eller vem är Hjertberg, I *Vardagsbiblioteket: det mångfaldiga projektet*. Lund : Bibliotekstjänst. S 117-127.

Atlestam, Ingrid (1998). Rättvisa biblioteket, *Bibliotekspressen*, nr 21, s. 657.

Atlestam, Ingrid (1999). Det rättvisa biblioteket – för alla men inte allt, *BiS*, nr 4, s.9-11.

Atlestam, Ingrid (2001) Urmodigt med urval : eller vem är Hjertberg : version 2.0, *BiS*, nr 3, s.7-9.

Balslev, Johannes, Rosenqvist, Kerstin (1994). *Bibliotekarien och samvetet : en rapport om nordisk bibliotekarieetik*. Köbenhavn : Nordisk ministerråd (Tema Nord 1994:608).

Beeson, Ann, Hansen, Chris, Steinhardt, Barry (1997). *Fahrenheit 451.2: Is Cyberspace Burning?*, [online] <http://www.aclu.org/issues/cyber/burning.html> [01-07-05]

Berry, John N. (1998). Choosing sides : The impasse between prudes and purists has forced the issue, *Library Journal*, vol.123, iss. 4, s.6.

BIBSAM (Kungliga bibliotekets avdelning för nationell samordning och utveckling) (2001a). *Censur*, [online] <http://www.kb.se/bibsam/juridik/fos/censur.htm> [01-07-07]

BIBSAM (Kungliga bibliotekets avdelning för nationell samordning och utveckling) (2001b). *Vad gör BIBSAM?*, [online] <http://www.kb.se/BIBSAM/verksamh/vadgorbib.htm> [01-07-07]

Bis (Bibliotek i Samhälle) (2000). *Program för föreningen Bibliotek i Samhälle* [online] tillgänglig via: http://www.bok-form.se/bis/foreningen/bis_program_mars_2000.htm [ref. upprättad 02-01-11]

Bis (Bibliotek i Samhälle) (2001). *Stadgar för BiS – Bibliotek i samhälle*, [online] http://www.bok-form.se/bis/foreningen/bis_stadgar.htm [02-01-11]

Borg, Barbro (2001) Dags för biblioteken att inta en högre och tydligare profil, *BiS*, nr 3, s.1-12.

Constitutions of the United States of America (1997) Ingår i *The new Encyclopaedia Britannica*. 15 ed. Bd.3. Chicago : Encyclopaedia Britannica. S 568-575.

Craft, Judy, Toombes, Laura *What's Wrong With the ALA?*, [online] <http://www.fflibraries.org> [01-09-09]

Dahl, Anna (2000). Internet på bibliotek: Vi måste kunna visa var gränsen går – utan filter, *BiS*, nr 4, s.5-6.

Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken : för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund : Studentlitteratur.

Edwardsson, Erik och Elofsson, Jonas (2000). Frihet under ansvar? Regleringen av folkbibliotekens Internetresurser, *BiS*, nr 2, s.6-7.

Ejlertsson, Göran (1996). *Enkäten i praktiken : en handbok i enkätmetodik*. Lund : Studentlitteratur.

Elmer-Dewitt, Philip and Bloch, Hannah (1995). On a screen near you : Cyberporn, *Time* vol.146, iss.1, s.38-46.

Estabrook, Leigh S. and Lakner, Ed (2000). Managing Internet Access : Results of a National Survey, *American Libraries*, vol.31, iss.8, s.60-63.

Ett informationssamhälle för alla (2000). (Regeringens Proposition 1999/2000:86), [online] http://naring.regeringen.se/propositioner_mm/propositioner/pdf/it/p19992000_86a.pdf [01-12-19]

FFL (Family Friendly Libraries) (a) *Family Friendly Libraries Internet Guidelines and Recommendations*, [online] <http://www.fflibraries.org> [01-07-17]

FFL (Family Friendly Libraries) (1999) *FFL Presentation on H.R. 543, Children's Internet Protection Act*, [online] http://fflibraries.org/Speeches_Editorials_Papers/FFLHR543ResponseNumberTwo.htm [02-01-02]

Folkbiblioteksmanifestet, Skolbiblioteksmanifestet (2000) Stockholm : Svenska unescorådet (Svenska Unescorådets skriftserie nr 2, 2000).S. 9-10.

Gylling, Johnny (2000). *Interpellation 2000/01: 39 om filterprogram för Internet*, [online] <http://www.riksdagen.se/debatt/fragor/ip.asp?rm=0001&nr=319> [01-07-07]

Gylling, Johnny (2001a). *Svar på interpellation 2000/01:319 om filterprogram för Internet*, (anförande 74), [online] http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/90/90S00086.ASP#E63E14 [01-07-07]

Gylling, Johnny (2001b). *Svar på interpellation 2000/01:319 om filterprogram för Internet*, (anförande 76), [online] http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/90/90S00086.ASP#E63E14 [01-07-07]

Gylling, Johnny (2001c). *Svar på interpellation 2000/01:319 om filterprogram för Internet*, (anförande 78), [online] http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/90/90S00086.ASP#E63E14 [01-07-07]

IFLA/FAIFE (International Federation of Library Associations and Institutions/Free Access to Information and Freedom of Expression) (2001) *IFLA Programme 2001-2003 Access*, [online] http://www.ifla.org/faife/faife/prog2_e.htm[02-10-17]

IFLA/FAIFE (International Federation of Library Associations and Institutions/Free Access to Information and Freedom of Expression) (2002) *IFLA Committee on Free Access to Information and Freedom of Expression*, [online] <http://www.ifla.org/faife/faife/komite.htm> [02-10-17]

Jentzsch Thomas (2000). Internet på biblioteket. Thomas Jentzsch lär Magnus Sjöholm skilja agnarna från vetet, *Kvällsposten*, 2000-05-30.

Kronman, Ulf (1998). *Karolinska Institutets Biblioteks Internetkurs*, [online] <http://www.kib.ki.se/edu/net/guide/irc.html> [01-10-03]

Landier, Michael (1997). *Internet Censorship is Absurd and Unconstitutional*, <http://www.landier.com/michael/essays/censorship> [01-07-05]

Lejon, Britta (2001a). *Svar på interpellation 2000/01:319 om filterprogram för Internet*, (anförande 73), [online] http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/90/90S00086.ASP#E63E14 [01-07-07]

Lejon, Britta (2001b). *Svar på interpellation 2000/01:319 om filterprogram för Internet*, (anförande 75), [online] http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/90/90S00086.ASP#E63E14[01-07-07]

Lejon, Britta (2001c). *Svar på interpellation 2000/01:319 om filterprogram för Internet*, (anförande 77), [online] http://www.riksdagen.se/debatt/protokoll/prot_frames.asp?URL=http://www.riksdagen.se/debatt/0001/prot/90/90S00086.ASP#E63E14 [01-07-07]

Lodenius, Anna-Lena, Wikström, Per (1997) *Vit makt och blågula drömmar : rasism och nazism i dagens Sverige*, Stockholm : Natur och kultur. S 176-225.

Lundberg, Kristian (2000). Får man läsa börsnoteringarna?, *Kvällsposten*, 2000-06-05.

Lundgren, Lena (1995). Informationskapitalism eller informationsdemokrati?, *BiS*, nr1, s.26-27.

Mason, Marilyn Gell (1997). Sex, kids and the public library, *American Libraries*, vol. 28, iss.6, s.104-106.

Mänskliga rättigheter : med inledning av professor Jacob Sundberg (1985). Stockholm : Contra. S 69.

Nerman, Bengt (1962). *Demokratins kultursyn*. Stockholm : Bonnier.S 75-84.

Rimm, Marty (1995). *Marketing Pornography on the Information Superhighway: A Survey of 917,410 Images, Descriptions, Short Stories, and Animations Downloaded 8.5 Million Times by Consumers in Over 2000 Cities in Forty Countries, Provinces, and Territories*, [online] <http://trfn.pgh.pa.us/guest/mrtext.html>, [00-09-17]

Ristarp, Jan (1999a). Yttrandefriheten – är det något för biblioteken?, *BiS*, nr 1, s.6-8.

Ristarp, Jan (1999b). Intellektuell frihet grundläggande för biblioteken, *Biblioteksbladet*, nr 5, s.10-11.

Ristarp, Jan (1999c). *IFLA:s förklaring om bibliotek och intellektuell frihet*, [online] http://www.faiife.dk/policy/iflastat/iflastat_se.htm [01-07-01]

Sandred, Jan, Engström, Ulf (1999). *Etik och Internet : en kompass i cyberrymden*. Uppsala : Uppsala Publ. House Varberg : Argument.

Saunders, Leila B. (1969) Book rejection: is it censorship?, I *.Book selection and censorship in the sixties* New York : Bowker. S 12-13.

Schrader, Alvin M. (1999). *Internet Filters : Library Access Issues in a Cyberspace World*, [online] http://www.faiife.dk/papers/conf/_vti_cnf/papers/others/schrader.htm [02-05-10]

Sjöholm, Magnus (2000). Kontrollen över internet. Magnus Sjöholm reagerar mot porr och chattande på Malmö stadsbibliotek, *Kvällsposten*, 2000-05-29.

St. Lifer, Evan (2000). Gwinnett county public library, *Library Journal*, vol.125, iss.11, s.34-38.

Tenopir, Carol (1997). Online use policies and restrictions, *Library Journal*, vol.122, iss.12, s.33-35.

Taylor, Zada (1969) Book rejection: is it censorship?, I *.Book selection and censorship in the sixties* New York : Bowker. S 18.

Vaknin, Sam (1996 rev 2000). *Internet: A medium or a message?*, [online] <http://www.geocities.com/Athens/Forum/6297/internet.html> [01-07-07]

Wallace, Jonathan D. (1997). Purchase of Internet blocking software by public libraries is unconstitutional : A briefing paper, *APLIS*, vol.10, iss.4, s.209-216.

Bilaga A

1. Hur länge har ni kunnat erbjuda era besökare Internet?
2. Vilka Internettjänster kan ni erbjuda? T ex WWW, news, chat etc.
3. Har ni regler som begränsar åtkomsten av viss information eller tjänster och hur ser dessa i så fall ut? (skicka gärna dessa som bifogad fil eller med vanlig post)
4. Om ni begränsar Internetutbudet, vilket material är icke önskvärt att besökare tittar på och varför?
5. Gäller samma regler för besökare som för personalen? Varför / varför inte?
6. Om ni tillåter fri användning av Internet vilka motiv ligger bakom detta beslut?
7. Om ni har regler som begränsar ert Internetutbud hur går ni praktiskt tillväga så att dessa efterföljs? Använder ni t ex filtreringsprogram, skriftliga avtal, öppen placering så att andra kan se skärmen etc. ?
8. Hur uppfattar ni material tillgängligt via Internet vad gäller olika sidors innehåll? Drar ni t ex gränser mellan ”dåliga” och ”bra” sidor och hur dras dessa gränser i så fall?
9. Anser ni att Internetregler finns för att skydda någon, t ex användare eller biblioteket självt, och vem är det då ska skyddas och från vad?
10. Tycker ni att begränsning av Internetanvändningen bara är en form av det urvalsarbete som gäller för tryckta medier? Varför / varför inte?
11. Känner ni av påtryckningar utifrån som påverkar ert sätt att hantera, erbjuda Internet i ert bibliotek och varifrån kommer dessa påtryckningar i så fall och hur märker ni dem?
12. Vilket är det starkaste argumentet enligt er mening att erbjuda ett begränsat Internetutbud alternativt ett så fritt Internet som möjligt?

Övriga kommentarer och synpunkter mottages med stor tacksamhet!